

l'Abellerol

EDITORIAL

No només un festival de lleure 2

NOTÍCIES

Èxit del 1r Congrés d'Ornitologia de les Terres de Parla Catalana 3

Premi per al projecte BiObserva 3

REPORTATGE

45 anys d'ornitologia de muntanya i el Grup Bages d'Anellament 4

BALANÇ ANUAL D'ANELLAMENT

Resultats del balanç d'anellament de 2017 14

ARTICLES

Rècord de longevitat del sisó 23

La història d'en Larry 24

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

Crònica Ornitològica Febrer - Agost 2018 25

OBITUARI

En memòria de Roser Nos 31

ANIVERSARI

Centenari del naixement de Frederic Travé i Alfonso, fundador de la SEO 34

RESSENYES BIBLIOGRÀFIQUES

36

AGENDA

40

l'Abellerol

Butlletí de contacte de
l'Institut Català d'Ornitologia

núm. 56

Hivern 2018-2019

Comitè Editorial

Raül Aymí, Martí Franch, Gabriel Gargallo.

Col·laboradors

Edu Batista, Oriol Baltà, David Bigas,
Antoni Borràs, Gerard Bota, Xavier Ferrer,
Marcel Gil-Velasco, Roger Guillem, Cristòfol Jordà,
Abel Julien, Santi Mañosa, Joan Carles Senar,
Francesc Uribe.

Disseny i maquetació

Lluc Julià

Edita

Institut Català d'Ornitologia

Museu de Ciències Naturals de Barcelona
Pl. Leonardo da Vinci, 4-5 | 08019 Barcelona

C/ Girona, 168, ent. 5a | 08037 Barcelona

Tel.: 93 458 78 93

Correu electrònic: ico@ornitologia.org

Pàgina web: www.ornitologia.org

Junta Directiva

President: Jordi Baucells

Vicepresident: Javier Quesada

Secretari General: Marc Illa

Tresorer: Vittorio Pedrocchi

Vocals: Júlia Alcaraz, Nat Argullós,

Joan Aymerich, Enric Badosa,

Míriam Garcia Vendrell, Jordi Garcia Petit,

Rafa González de Lucas, Santi Mañosa.

e-mail: junta@ornitologia.org

L'Institut Català d'Ornitologia (ICO) és una entitat constituïda amb la finalitat de promoure l'estudi i seguiment de les poblacions d'ocells que nien, migren o hivernen a Catalunya, així com de fomentar la seva conservació.

© 2018 Institut Català d'Ornitologia

Dipòsit Legal: 12371-01

ISSN: 1579-3400

Impressió: Aura Digit

Les opinions dels autors de les col·laboracions que apareixen en aquest butlletí corresponen exclusivament al seu criteri personal, excepte les que siguin en el seu caràcter de directius de l'ICO o del comitè editorial.

PORTADA

Diversos estudis duts a terme pel Grup Bages han demostrat que les poblacions de trencapinyes *Loxia curvirostra* que viuen als boscos de pi negre són residents.
Foto: Fran Trabalon.

No només un festival de lleure

Com sap tothom que hi ha assistit, el *Delta Birding Festival* (DBF) és un esdeveniment ornitològic de primer ordre que al llarg de les seves cinc edicions s'ha consolidat com un punt de trobada per als ornitòlegs del nostre país i, cada cop més, també de l'Estat espanyol. L'edició d'enguany ha rebut més de 2.500 visitants que han participat en les activitats, han comprat productes a la fira comercial, han assistit a xerrades i, en definitiva, han viscut un cap de setmana intens a l'entorn del món de l'ornitologia. Si bé això és la raó principal per la qual aquests 2.500 visitants s'han desplaçat al delta de l'Ebre, no és menys cert que la seva visita ha tingut un impacte positiu pel que fa a la conservació de les aus. Un impacte, a més, tan tangible com 5.000€ que es destinaran a la investigació de la biologia de la tórtora *Streptopelia turtur*, les poblacions de la qual es troben en una alarmant caiguda lliure a la major part d'Europa.

Des de la primera edició, el DBF ha servit per recuperar estacions Sylvia al Delta, finançar expedicions a Rússia i Grècia per a l'Atlas dels Ocells Nidificants d'Europa, finançar costos del corresponent Atlas català, ajudar en l'estudi del còlit negre *Oenanthe leucura* a les Terres de l'Ebre i, per dues vegades consecutives, aportar finançament a un estudi de la tórtora basat en tecnologia de geolocalització. En total ja són 20.000€ destinats a projectes de seguiment i conservació dels ocells, una xifra que no es pot menystenir, especialment en uns temps en què els recursos destinats globalment a investigació i conservació no són precisament generosos.

Fins edicions anteriors, el DBF havia destinat aquests diners a partir dels ingressos recollits per la venda de les entrades, un cop s'havien fet quadrar els números (tasca no sempre fàcil). En l'edició d'enguany, a més, s'ha utilitzat una fórmula imaginativa que ha permès recollir 1.000€ addicionals, consistent en un sorteig de cinc dibuixos originals d'una tórtora dels cinc prestigiosos artistes que han estat presents al festival (K. Mullarney, M. Franch, B. Martí, I. Lewington i T. Llobet), a qui no podem més que expressar un sincer agraïment per la seva generositat. Els fons que es recaptin per a projectes d'estudi i conservació dels ocells esdevé així un dels objectius principals del DBF, que es consolida no només com un festival per a l'aficionat a l'observació d'ocells sinó també com una forma d'ajudar a la realització de projectes en benefici de les aus.

El DBF té un límit de creixement en nombre de visitants, tant per l'espai disponible com per les pròpies característiques del festival si volem mantenir-ne la qualitat, però encara hi ha molt de marge per fer que el nostre *Delta Birding Festival* creixi en importància com a motor per a la investigació i la conservació dels ocells.

I, per cert, us hi esperem de nou els dies 20, 21 i 22 de setembre de 2019! •

Èxit del 1r Congrés d'Ornitologia de les Terres de Parla Catalana

El cap de setmana del 12 al 14 d'octubre va tenir lloc el 1r Congrés d'Ornitologia de les Terres de Parla Catalana (COTPC), que per primera vegada reunia ornitòlegs de Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Andorra i Catalunya Nord per presentar una mostra dels treballs que s'estan fent arreu del territori.

Reunits al Museu de Ciències Naturals de Barcelona, uns 170 ornitòlegs van seguir amb interès 4 xerrades plenàries, 44 ponències orals, 62 pòsters i 6 tallers monogràfics durant tres dies intensos i atapeïts però que van respondre a les expectatives dels assistents, segons ells mateixos manifestaven en acabar la trobada.

El COTPC va ser una bona mostra tant de l'activitat d'investigació en el camp de l'ornitologia com de la intensa activitat que duen a terme grups locals, comarcals o regionals en multitud de programes de seguiment i va permetre establir lligams entre grups de treball de territoris diferents amb objectius comuns. Les actes del COTPC, amb resums de totes les ponències presentades, es poden descarregar a <https://cotpc2018.org/assets/actes.pdf>.

El COTPC va estar organitzat per l'ICO, el Museu de Ciències Naturals de Barcelona, la Societat Valenciana d'Ornitologia, el Grup Ornitològic Balear, la Societat Ornitològica de Menorca, el grup AU, el Groupe Ornithologique du Roussillon i el Centre d'Estudis de la Neu i la Muntanya d'Andorra, amb les dues primeres entitats com a hostes del Congrés. A

més, d'altres associacions van actuar com a entitats col·laboradores, tot fent especial difusió de la trobada entre els seus socis. A tots ells, des de l'ICO volem expressar el nostre més sincer agraïment.

L'èxit de participació i satisfacció d'aquesta primera edició, el COTPC tindrà continuïtat i ja s'ha pres l'acord de fer una segona edició a Ses Illes en el termini de dos o tres anys, encara a decidir •

▲ Imatge dels assistents al 1r Congrés d'Ornitologia de les Terres de Parla Catalana (COTPC). Foto: ICO

Premi per al projecte BiObserva

Es tracta d'una iniciativa de ciència ciutadana que es desenvolupa a 32 estacions depuradores d'aigües residuals d'arreu de Catalunya.

El projecte de "Plantes de tractament d'aigua cap a reserves de biodiversitat", del grup Suez, entre els que es troba el projecte BiObserva, ha estat guardonada als European Business Awards for the Environment (EBAE) a la categoria d'empresa i biodiversitat.

Aquest projecte ja va ser guardonat amb aquest premi en la secció espanyola, gestionada per la Fundación Biodiversidad del

Ministeri d'Agricultura i Pesca, Alimentació i Medi Ambient i ara ha obtingut el màxim reconeixement guanyant el Premi Europeu, atorgat per la Comissió Europea.

L'ICO ha sigut el principal assessor del projecte BiObserva, impulsat pel Grup Suez, impartint formacions a tots els voluntaris i desenvolupant el projecte i les eines per dur-lo a terme •

45 anys d'ornitologia de muntanya i el Grup Bages d'Anellament

En aquest article s'aporten dades històriques sobre l'origen i el tarannà del Grup Bages d'Anellament (GBA) i del paper que aquest ha jugat en l'estudi de l'ornitologia de muntanya. Alhora, completa alguns aspectes sobre la recent història de l'ornitologia catalana de l'últim terç del segle XX. El Grup Bages d'Anellament és un dels grups pioners que va començar a fer estudis ornitològics a la Catalunya central i els Prepirineus, i és el grup d'anellament més veterà a Catalunya, juntament amb el Grup d'Anellament Calldetenes-Osona (GACO), tot mantenint una activitat ininterrompuda de marcatge i estudi d'ocells en els darrers 45 anys.

◀ Grup Berguedà i naturalistes. D'esquerra a dreta: Enric Arnold, Ramon Ferrer, Alex de Juan, Toni Borràs, Manel Polls i Alexis Rossell. Final de campanya pel Cadí a Coll de Jou (Solsonès) al 1978. Foto: A. Borràs.

▲ Joan Carles Senar i Toni Borràs, de campanya d'anellament de llucaretes a la Serra del Cadí, 1979. Foto: J.C. Senar.

La represa de l'ornitologia moderna a Catalunya

El context en què es va configurar la formació del Grup Bages d'Anellament (GBA) i d'altres grups pioners de l'ornitologia a Catalunya a l'últim terç del segle XX és, evidentment, molt diferent de l'actual. Mostrar-lo a les generacions que s'han incorporat recentment creiem que, a part d'aportar elements per a la història, reflectirà en bona mesura el progrés notable que l'ornitologia ha experimentat en aquest període. Per dimensionar-ho cal considerar les condicions socioeconòmiques i polítiques de la postguerra, que van generar un veritable desert cultural. Aquesta situació va frenar durant molts anys totes les activitats i organitzacions ornitològiques, i no es feia gairebé treball de camp ni es publicava. L'activitat ornitològica no es va poder endegar fins poc

abans de la dècada dels 60. Va costar, però es va reprendre l'associacionisme amb la creació de la *Secció Regional Catalana de la Sociedad Española de Ornitología (SRC-SEO)*, la qual, com es comentarà després, va tenir un important paper en la recuperació de l'activitat ornitològica. Un aspecte rellevant que s'hi va afegir per facilitar-ho va ser la popularització dels automòbils utilitaris (p.e. Seat 600), que van augmentar considerablement la mobilitat pel territori. Amb tot i això, la normalització per a l'afecionat no va ser pas fàcil, ja que els mitjans eren molt precaris: hi havia molt pocs guies d'identificació (solament la *Peterson*, editada per primer cop a Espanya al 1957 (Peterson *et al.* 1957) i era molt problemàtic aconseguir llibres especialitzats, la majoria en anglès, els quals s'havien d'anar a comprar a fora. Pensem que aconseguir simples fotocò-

►
D'esquerra a dreta,
Toni Borràs, Jorge
Muntaner, Alex de Juan i
Josep Fuster, ornitòlegs
al bar de la Facultat de
Biologia de la Universitat
de Barcelona, al 1976.
Foto: J. Muntaner.

pies d'articles no era pas fàcil, i era com una missió quasi impossible especialment si es tractava de publicacions estrangeres. Pel que fa a obres generals sobre la distribució i la història natural de les espècies, la informació era escadussera. El referent durant molt temps per als afeccionats va ser *Els Ocells de les terres catalanes*, obra de Joaquim Maluquer Sostres (1956), que sortosament durant anys es va anar actualitzant amb edicions que incorporaven peus de pàgina i es complementaven amb addendes. Aquesta obra tenia, a més, el valor afegit d'estar escrita en català, cosa molt rara -i valuosa- en aquella època (Reig-Ferrer & Ferrer 2006). Va ser molt rellevant el paper que va tenir la revista *Ardeola* publicada des de 1954 per la SEO, l'única revista ornitològica del país que informava del que passava en el panorama ornitològic espanyol. A la península, les publicacions especialitzades les publicava efectivament la SEO, esperonades per l'instaurador de l'ornitologia moderna a Espanya, Francisco Bernis (de Juana & Tellería 2006), i tractaven aspectes generals de l'ornitologia, com els referents a la migració (Bernis 1966, 1966-1971). A mesura que es va anar normalitzant la situació, a la dècada dels setanta l'aparició per al gran públic de compendis que recollien el que se sabia faunísticament fins al moment va ser un revulsiu i un al·licient important per a molts afeccionats: el 1972 surt *El Libro de las Aves de España* de Bernis (1972) i el 1976 s'edita l'obra de tres volums de *Fauna Ibérica* d'Alfredo Noval (1976) (que, com era costum a l'època, va sortir en forma de fascicles).

Com hem comentat, en aquesta etapa l'ornitologia estava centralitzada en la *Secció Regional Catalana* de la SEO, una delegació molt activa d'aquesta societat estatal. Aquesta secció va ser fundada per Frederic Travé (un dels fundadors de la SEO, juntament amb

Francisco Bernis) i dinamitzada per Salvador Maluquer (Aymí 2014). Aquesta entitat, que reunia els fundadors de l'ornitologia moderna de meitats de segle a Catalunya, feia proselitisme organitzant trobades setmanals, excursions ornitològiques pel país i cursos d'ornitologia a la seu del CSIC a Barcelona ("cursets d'ornitologia pràctica"), en col·laboració amb el *Museu de Zoologia de Barcelona* (l'actual *Museu de Ciències Naturals de Barcelona*), en la secció de la *Comissió d'Activitats Ornitològiques Especialitzades* del Departament de Vertebrats del Museu. Al mateix temps, el Museu facilitava que els afeccionats als ocells de comarques que estudiaven a Barcelona, la majoria estudiants universitaris, molts de Biologia, poguessin reunir-se, assistir a cursos, trobar-se en sortides i participar en projectes. El dinamitzador i aglutinador dels joves ornitòlegs va

▲ Alex de Juan, primer per l'esquerra i Paco Lucientes, segon per la dreta. Lluís Colom, Toni Borràs i Àngel Vidal els tres de sota. Convenció Nacional de Asociaciones de Amigos de la Naturaleza, Oviedo, 1976. Foto: A. Borràs.

► Grup Bages d'Anellament. D'esquerra a dreta: Toni Cabrera, Josep Molina, Toni Borràs, Joan Carles Senar i Xevi Colomé. Inauguració de la primera tampa de Yunick a l'embassament de Sant Ponç (Solsonès) 1987. Foto: T. Cabrera.

ser Salvador Filella (Ferrer *et al.* 1985, Carrera 2002, Filella 2014).

L'ornitòleg d'aquelles èpoques tenia com objectiu immediat el coneixement de la història natural de les espècies: la distribució, la fenologia i l'estatus, ja que aquesta informació era escassa o nul·la o existien molts buits de dades per a molts ocells. El perfil de l'ornitòleg o observador local d'ocells (*birdwatcher*) ha anat evolucionant de forma natural en els darrers 50 anys. Van aparèixer nous perfils d'afecionat amb un *background* ornitològic més consistent, els quals ja feia temps que existien en països més desenvolupats. Avui en dia existeix el perfil dels *birders* o observadors amateurs amb propòsits fonamentalment recreatius (que sovint estan associats als "bimbos"), que es mouen molt pel territori i viatgen arreu amb l'objectiu de veure i conèixer noves espècies d'ocells i incrementar la seva llista d'observacions. Això amplia i dinamitza les activitats ornitològiques amb un perfil més lúdic amb les competicions d'observació (*Big Year*, *Birding Teams*, *Walking Bird Day* i d'altres). Al mateix temps ha sorgit la necessària contrapartida acadèmica, els ornitòlegs professionals amb un perfil clarament científic, que duen a terme recerques específiques i que monitoritzen projectes corals i de *ciència ciutadana*, en àmbits com universitats i museus, i la contrapartida de gestió en l'entorn de l'Administració.

Mentre que la creació de la *Secció Regional Catalana* va significar la represa de les activitats ornitològiques, es va haver d'endegar quasi de bell nou l'anellament dels ocells, atès que no hi havia hagut anteriorment gairebé activitat d'aquestes característiques a Catalunya. Va significar l'aparició d'un altre perfil complementari, el de l'anellador. L'anellament va ser una eina molt important en la dinamització del coneixement ornitològic durant aquesta etapa de final de segle. En aquest període,

l'anellament ha anat passant de ser un objectiu en si mateix, a tenir, cada cop més, un paper com a mitjà, una eina auxiliar dins de projectes de recerca, de gestió o de monitoratge. Aquesta eina, en els darrers anys, s'ha vist complementada i potenciada amb mitjans tecnològics més sofisticats (*transponders*, GPSs, geolocalitzadors...) (Monrós 2012, González-Solís *et al.* 2015). La tecnificació viscuda és també fruit de la professionalització de la recerca que traspasa metodologies als afecionats. Així, doncs, tots aquests perfils actuals que en aquells moments inicials eren absents o minoritaris donada la situació socioeconòmica posen en evidència la millora del panorama ornitològic mostrant-lo molt engrescador per a l'afecionat actual.

Això ha suposat, mirant enrere, una millora atès que moltes de les tasques que per als

▲ Joan Carles Senar i Toni Borràs en una de les campanyes d'enregistrament de cants d'ocells de muntanya per a la Fonoteca del Museu de Zoologia de Barcelona. Pedraforca (Berguedà) 1987. Foto: X. Colomé.

ornitòlegs pioners eren personals i enfocades al llarg termini, en l'actualitat poden ser assolides a curt termini per científics o pels projectes corals de ciència ciutadana, monitoritzats per l'ICO i gestionats per ornitòlegs professionals (*Atles, SOCC...*). Actualment el "mínim coneixement faunístic" ja ha estat assolit, cosa que ha permès entomar còmodament aquests vessants esmentats, lleure i recerca, alhora que s'endeguen els de la gestió i seguiment de les espècies, i la creació i protecció dels espais naturals. L'activitat de recerca portada a terme durant tots aquests anys ha contribuït a donar molts arguments científics imprescindibles per tirar endavant aquests espais (ex. els PEIN). Per tant, podem dir que s'han assolit amb escreix els objectius inicials dels *birdwatchers* pioners. Malgrat això, creiem que també s'ha perdut alguna cosa pel camí. S'ha perdut aquell tarannà naturalista, aquella figura del "afecionat" d'ampli espectre i tot terreny, que no vivia d'això però que tenia uns coneixements molts amplis sobre el món natural que l'envoltava i sobre les espècies del seu entorn. Des d'aquestes línies volem reivindicar el paper dels bons naturalistes, i que l'especialització no ens faci perdre una visió més holística de la natura.

El Grup Berguedà i l'ornitologia de muntanya

Dins d'aquest context va néixer el *Grup Berguedà (GB)* a principis de la dècada dels 70 del s. XX a Barcelona, el grup que serà el precursor del *Grup Bages d'Anellament*. El paper que, ja s'ha comentat, va exercir el *Museu* va ser cabdal per entendre l'esdevenir ornitològic posterior ja que no existia cap entitat ornitològica autònoma i el desconeixement faunístic era notable. Les activitats del *Museu* estaven majoritàriament centrades en l'estudi de la fauna dels aiguamolls, amb molta dedicació al Delta de l'Ebre i els Aiguamolls de l'Empordà. De fet, els textos que s'han dedicat a comentar aquest període històric (Ferrer *et al.* 1985, Carrera 2002) sempre es refereixen a l'ornitologia de les aus aquàtiques i els aiguamolls com els aspectes més rellevants, sense esmentar l'ornitologia de muntanya. Efectivament, alguns dels estudiants que ens hi vam aplegar teníem altres interessos comuns: la muntanya i els seus ocells. Així, ornitòlegs de

Barcelona i rodalies com Àlex de Juan, Martí Moreno, Manel Polls, José Maria Briega i Carles Garcia; de Terrassa com Àngel Vidal i de Manresa com Toni Borràs, van constituir dins el *Museu* un grup "alternatiu" a les tendències dominants, amb l'objectiu d'estudiar l'avifauna de les muntanyes i els seus rapinyaires, sobre els quals hi havia un notable desconeixement faunístic. Així va sorgir el que en aquell moment es va anomenar *Grup Berguedà*, un grup de naturalistes i estudiants de Biologia que, com el seu nom indica, es va proposar estudiar inicialment aquesta comarca prepirinenca barcelonina, fins llavors inexplorada ornitològicament. Cal tenir present que aleshores el coneixement faunístic era molt parcial. Solament la comarca del Penedès tenia un important registre de nidificants gràcies a la tasca continuada de l'ornitòleg Pere Mestre Raventós (Aymí & Ferrer 2009). En el cas de la Catalunya central, els registres faunístics publicats eren sobre l'avifauna del Solsonès, els quals es basaven fonamentalment en dades obtingudes en un taller de taxidèrmia de J. Parramon (Codina & Parramón 1969).

Els primers treballs del *Grup Berguedà*, duts a terme a finals de la dècada dels 70, es van centrar en l'avifauna i la població de gall fer del Cadí realitzats per encàrrec de l'ICONA, i en informes faunístics per a la creació del Parc Natural del Cadí. Per encàrrec del Grup Autònom de Sabadell de la ICHN es va fer l'informe faunístic de l'avifauna per a la creació del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i la Serra de l'Obac. En una època en la qual l'ecologisme començava a tenir ressò social,

▲ Grup Bages d'Anellament. D'esquerra a dreta: Josep Molina, Joan Carles Senar, Toni Borràs, Josep Cabrera, Xevi Colomé i Toni Cabrera. Campanya d'hivernada de Ilucaretes a Sarri (Solsonès), 2003. Foto: X. Colomé.

L'actual Grup Bages d'Anellament va tenir el seu precursor en el Grup Berguedà, format a principi dels anys 70 per un grup de naturalistes i estudiants amb interès pels ocells de muntanya

alguns membres del Grup, juntament amb Lluís Colom, van anar a Astúries a presentar la creació del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt a la *Convenció Nacional de Asociaciones de Amigos de la Naturaleza*, en representació de la *Institució Catalana d'Història Natural* (de Juan & Borràs 1975).

Paral·lelament, i ja amb un caire més científic, el grup va dedicar un èmfasi especial a les aus rapinyaires (Borràs *et al.* 1977) i els tetraònids pirinencs (Borràs 1980b, 1981; de Juan 1981). El grup es va interessar també per l'anellament dels passeriformes, col·laborant amb l'incipient *Grup Merops d'Anellament* liderat per Lluís Colom. D'aquest període, cal destacar el primer anellament massiu de lluers *Carduelis spinus* hivernants a Catalunya el 1975 a Sant Fruitós de Bages, en companyia de Lluís Colom, que va aportar les anelles i les xarxes. Això va esperonar el grup a iniciar les seves pròpies campanyes locals d'anellament al Bages i al Berguedà. Al desembre del 1976 s'anellen les primeres llucaretes *Serinus citrinella* a Catalunya, a la localitat d'hivernada de Castellnou de Bages, i el juny del 1977 es fa la primera anellada de llucaretes i trencapinyes *Loxia curvirostra* reproductors a Rasos de Peguera, als Prepirineus. Aquesta localitat berguedana, durant força anys, va centrar molta de l'activitat d'anellament d'ocells de muntanya. Aquell mateix any, a la Serra Pedregosa (Cadí), s'anella el primer niu amb polls de llucareta. En aquest període cal esmentar les espècies de muntanya que el grup va anellar per primer cop com a reproductores a Catalunya: escorxador *Lanius collurio*, mallerenga d'aigua *Poecile palustris*, merla d'aigua *Cinclus cinclus*, merla de pit blanc *Turdus torquatus*, pinsà borroner *Pyrrhula pyrrhula* i verderola *Emberiza citrinella*. A principis de 1977, els membres de *Grup Berguedà* s'uneixen amb els del *Grup Merops*, del *Grup Delta*, i d'altres anelladors independents, per fundar el *Grup Català d'Anellament* (Carrera *et al.* 1984).

L'estudi dels ambients d'alta muntanya en aquell moment era poc atractiu per als ornitòlegs. L'únic centre d'interès per la muntanya era la població d'aus carronyaires del Prepirineu lleidatà i dels Ports (Filella 2014). Les causes d'aquesta manca d'interès eren els problemes de comunicació, l'accessibilitat a molts indrets elevats, la llunyania dels centres peri-

fèrics i el fort contrast estacional que dificultaven tant la vida dels ocells com les visites dels ornitòlegs. Massa dificultats per competir amb maresmes i aiguamolls els quals estaven més a l'abast i presentaven una major biodiversitat, cosa que els feia més atractius als afeccionats. La problemàtica dels ambients muntanyencs continua present avui dia ja que encara hi ha problemes per cobrir quadrícules i transectes a la zona pirinenca en els projectes *Atlas* i *SOCC*. Però malgrat les dificultats, els estudis endegats pel *Grup Berguedà* van tenir continuïtat en el temps, bo i representant el punt de partida de projectes i treballs que han aportat coneixement sobre les poblacions d'espècies representatives d'alta muntanya.

Molts ornitòlegs que van passar pel *Museu* després d'acabar els estudis van retornar als seus territoris d'origen amb una visió compartida de l'ornitologia agafada en l'estada en el *Museu*. L'afecció per l'avifauna de muntanya agafava volada, ja que alguns d'aquests ornitòlegs del bressol del *Museu* van també endegar projectes sobre espècies de muntanya a les seves respectives zones. Així, Antoni Agelet va fer treballs al Prepirineu lleidatà (Agelet 1979, Ruiz *et al.* 1987) i Vicenç Bros a les muntanyes mediterrànies de Sant Llorenç del Munt i Montserrat (Real & Bros 1989, Bros *et al.* 1984). En l'àmbit dels Pirineus axials, Diego Garcia, Xavier Marco i Jordi Canut van endegar treballs de llarg termini en espècies emblemàtiques d'alta muntanya com el gall fer *Tetrao urogallus*, la perdiu xerra *Perdix perdix*, la perdiu blanca *Lagopus muta* i el mussol pirinenc *Aegolius funereus* en el Pallars i la Vall d'Aran (García-Ferré *et al.* 1986, Canut 1991, 1993; Canut *et al.* 1996). Altres companys del *Museu* van continuar en àmbits acadèmics dels cercles barcelonins dedicats a la recerca ornitològica professional.

El Grup Bages d'Anellament i l'ornitologia de muntanya

A finals de la dècada dels 70, alguns del membres inicials del *Grup Berguedà* van deixar l'activitat i el grup. Per aquella època la *Escuela Teórico Práctica del Parque Zoológico de Barcelona* va començar a fer curssets d'ornitologia, on feien de professors els ornitòlegs que com hem explicat, s'havien format en el *Museu de Zoologia*. En un d'aquests curssets, l'octubre

Membres del Grup Bages van anellar les primeres llucaretes a Catalunya al desembre de 1976 a Castellnou de Bages

► Grup Bages d'Anellament. D'esquerra a dreta Toni Borràs, Josep Molina, Joan Carles Senar, Eduard Borràs i Dolors Camps. Primera campanya d'anellament de llucaretes en reproducció oportunista a Castellnou de Bages, 1986. Foto: A. Borràs.

de 1976, Joan Carles Senar va conèixer Toni Borràs, que impartia la classe sobre ocells de muntanya. El marcat interès dels dos pels fringíl·lids i els ocells de muntanya va permetre la continuïtat del que fins aleshores havia estat el GB, bo i canviant de nom com *Grup Bages d'Anellament*, ja que s'hi van anar incorporant nous ornitòlegs de la Catalunya central, d'entre els quals volem esmentar els anelladors que han seguit l'activitat fins avui dia possibilitant la continuïtat del grup: Xevi Colomé, Toni Cabrera, Josep Cabrera, Carles Serrasolsas i Josep Molina. En pertànyer Joan Carles Senar a la plantilla del *Museu de Zoologia*, s'establí un vincle dels membres del GBA amb aquesta entitat com a col·laboradors en tasques de recerca, cosa que ha perdurat fins a l'actualitat. En aquesta primera etapa de la dècada dels 80, Joan Carles Senar i Toni Borràs varen realitzar tot un seguit de campanyes de gravació de sons d'ocells de muntanya i paisatges sonors per a la *Fonoteca del Museu de Zoologia*, prospectant els Prepirineus del Berguedà, Solsonès, Alt Urgell i Cerdanya, gravacions que formen part del fons de l'actual *Museu de Ciències Naturals de Barcelona*. En aquest període, el GBA participà en la generació i normalització de les primeres proves d'accés per a l'obtenció del Carnet d'Anellador pel *Grup Català d'Anellament*, preparant els continguts de les proves objectives i de les diapositives en la prova d'identificació. Paral·lelament, membres del GBA van formar també part activa de la direcció i de l'equip de recerca del *Grup Autònom de Manresa* de la ICHN (GAM), que en aquell període agrupava els naturalistes de la Catalunya central. El 1980 s'edità el segon volum d'*ACTA del Grup Autònom de Manresa de la ICHN*, la qual aplegava el coneixement naturalista que s'anava assolint a la regió central (Borràs 1980c, Borràs et al. 1980, Borràs & Escales 1980, Senar & Corbera 1980). En aquest període, en el GAM

vam coincidir amb altres naturalistes i experts els quals van col·laborar en les campanyes del GBA. Esmentarem Francesc Junyent en herpetologia, Santi Ruiz Romero en mamífers i Enric Arnold, Ramon Ferrer i Alexis Rossell en botànica. Aquest període de començaments dels 80 és quan es publica *Els Ocells de la Comarca de Bages* (Borràs 1980a). Aquesta és una època en què hi ha un esclat de monografies comarcals, signades per antics membres del *Departament de Vertebrats del Museu*, com *Els ocells de l'Empordà* (Sargatal & Llinás 1978), *La fauna del Vallès Occidental* (Bros et al. 1982) o *Las Aves del Maresme* (Cordero-Tapia 1983), el conjunt de les quals va contribuir a un millor coneixement ornitològic del Principat. Això va facilitar el camí cap a la confecció del primer atlas dels ocells nidificants (Muntaner et al. 1983) el qual va donar la primera visió general actualitzada de l'avifauna catalana.

A la dècada dels 80 es continua amb les tasques d'anellament d'ocells de muntanya, especialment llucareta i trencapinyes a noves

▲ D'esquerra a dreta, Joan Carles Senar, Mats Björklund i Toni Borràs, al Cap del Pla durant la visita de Mats a Port del Comte, 2001. Foto: A. Borràs.

localitats del Berguedà alhora que es comença a trampejar a l'època de cria en localitats de l'extrem occidental prepirinenc, al Solsonès i l'Alt Urgell (Port del Comte). En aquesta etapa vam ampliar l'àmbit d'actuació a localitats reproductores dels Pirineus axials: Andorra, Pallars i la Vall d'Aran, on, en aquesta última, es van fer els primers anellaments de lluers nidificants a Catalunya. A mitjans de la dècada es va estendre el seguiment dels fringíl·lids a l'època de la hivernada en espècies com la llucareta, el trencapinyes i el lluer en les zones de mitja muntanya de la Catalunya central. En paral·lel, en aquesta dècada a la Catalunya central (Bages en particular) es van fer molts anellaments i recuperacions de fringíl·lids, ja que era una època en la qual hi havia enormes esbarts d'hivernants i també gràcies a la política de bones relacions establertes amb les entitats ocellaires de la regió. També cal destacar els primers anellaments que es van fer d'espècies poc freqüents: anellament de nius i parelles reproductores d'hortolà *Emberiza hortolana* i còlit ros *Oenanthe hispanica* a la plana bagenca, en localitzacions que actualment han desaparegut a causa dels canvis d'usos del sòl. Continua l'activitat d'anellament d'espècies comunes de ribera en pas, i destaquen els anellaments en dormidors d'orenetes *Hirundo rustica* amb l'ornitòleg asturià Roberto Hartasánchez, que es va afegir temporalment al GBA a començaments de la dècada. També s'anellen força rapinyaires nocturns: polls de xot *Otus scops* i de duc *Bubo bubo*, adults de gamarús *Strix aluco* i de mussol comú *Athene noctua*, i adults i polls de mussol banyut *Asio otus* i d'òliba *Tyto alba*. Totes aquestes dades recollides mitjançant l'anellament van donar lloc a la publicació de diversos treballs, entre els quals podem destacar un estudi sobre la reproducció del mussol banyut (Borràs & Soler 1984), un treball on es detallava una onada irruptiva de trencapinyes detectada al baix Solsonès en ple hivern (Senar & Borràs 1985) o uns treballs sobre la migració dels ocells a la comarca (Borràs 1987, Borràs & Cabrera 1987). A més de les tasques ornitològiques, també cal esmentar la contribució que van fer membres del GBA a l'herpetologia publicant els dos primers treballs sobre l'herpetofauna dels Prepirineus Orientals (Borràs & Polls 1987, Polls & Borràs 1987). Tots aquests co-

neixements i activitats van quedar reflectits més endavant en la monografia *Vertebrats de la Catalunya Central* (Borràs & Junyent 1993). Dins de l'àmbit geogràfic d'actuació del GBA i durant aquesta època, d'altres autors realitzen també aportacions a l'ornitologia de muntanya, com *La Fauna Vertebrada del Berguedà* (Aymerich & Santandreu 1998) i la *Fauna del Parc Natural del Cadi-Moixeró* (*Vertebrats*) (Garcia-Petit 1997).

La dècada dels 90 inicia en el GBA un període d'especialització en els fringíl·lids de muntanya (llucareta i trencapinyes), que marcarà la tendència fins a l'actualitat. Es van fer campanyes estivals també a la Cerdanya i al Ripollès. Cal destacar les de la Vall d'Aran, continues a partir del 2000, anellant també lluers reproductors. El GBA va iniciar l'ús de trampes de Yunick i d'embut a l'alta muntanya. El 2008 s'hi va capturar el primer passerell golanegre (*Carduelis flammea cabaret*), homologat pel CAC. Cal ressenyar que durant molts anys el GBA era l'únic grup a la península que marcava amb regularitat gran quantitat de llucaretes i trencapinyes. La posterior entrada als 90 d'altres anelladors a Andorra, Navarra i País Valencià va permetre la recuperació i intercanvi de força exemplars, cosa que va facilitar la comprensió dels moviments de la llucareta. Això va permetre trencar l'estereotip de la transhumància estricta, mostrant que existeix un procés migratori d'hivernants transpirinencs i un desplaçament post-reproductor de llarga distància (Borràs *et al.* 2012). Un altre estereotip a revisar era veure la llucareta com un reproductor exclusivament subalpí. L'anellament d'aquells anys va permetre trobar processos de reproducció oportunista lligats a la fructificació fluctuant dels pins en espais submontans allunyats de les contrades subalpines (Borràs & Senar 1991).

La dècada dels 90 també ens endinsà en un perfil clarament emmarcat en l'ecologia evolutiva. Es va demostrar que les poblacions de trencapinyes que viuen als boscos de pi negre són residents (Senar *et al.* 1993), que els del pi negre i de la pinassa diferien en biometria (Borràs *et al.* 2008), i es va incidir en l'estudi de la coloració del seu plomatge, demostrant que la síntesi dels pigments vermells es realitzava al fetge i que només els individus d'alta qualitat podien dedicar esforços a acolorir el

L'anellament regular de llucaretes va mostrar que existeix un procés migratori d'hivernants transpirinencs i un desplaçament post-reproductor de llarga distància

plomatge (del Val *et al.* 2009a, 2009b, 2014). En aquesta dècada es van establir dues estacions de treball fixes al Port del Comte: La Bòfia (1986) i La Vansa (1991) a les cotes subalpines. Des de el principi cridava molt l'atenció que malgrat les separaven tan sols 5 km de distància, existia una marcada diferència fisiognòmica i geobotànica entre elles: a la Bòfia, al vessant meridional, les condicions eren més xèriques que a la Vansa, situada al vessant nord més obac. La Bòfia, per tant, presentava boscos de pi negre més oberts alternats amb rasos subalpins que el vessant septentrional. La causa rau en el fet que el massís del Port del Comte, situat a l'extrem occidental dels nostres Prepirineus, es veu sotmès a un important grau de continentalitat, alhora que rep una acusada influència mediterrània des del Sud, per la vall del Segre i del Cardener. Vàrem començar, doncs, a investigar quin grau de diferència podrien presentar les llucaretes de les dues localitats en dieta (Senar *et al.* 2002, Borràs *et al.* 2003), velocitat de muda (Borràs *et al.* 2004) i èxit reproductor (Förschler *et al.* 2005). Vàrem entrar aleshores en contacte amb Mike Conroy, de la Universitat de Geòrgia, per analitzar la diferència entre les dues poblacions en les taxes de supervivència i de dispersió (Senar *et al.* 2002). El salt conceptual va ser quan amb Mats Björklund, de la Universitat d'Uppsala, vàrem comprovar que les llucaretes de les dues localitats diferien també biomètricament i genèticament. El nostre treball va ser per tant un dels primers que incidia en el concepte d'*adaptació local* en poblacions ecològicament diferenciades però geogràficament properes (contigües) (Senar *et al.* 2006). La tasca d'anellament de més de 43.000 llucaretes havia ja donat els seus fruits!

Una última reflexió

En el decurs de tots aquests anys, hem assistit, sortosament, a un interès cada cop més gran dels ornitòlegs catalans per la fauna de l'alta muntanya. Això queda palès, per exemple, en la publicació d'un volum especial de la revista *Plomes* dedicat a la ornitofauna alpina (*Plomes* vol. 3, 2008). Aquest interès ha possibilitat la realització d'estudis que han permès afrontar amb realisme la situació d'espècies amenaçades que tenen poblacions molt escasses i fragmentades com el gall fer, la perdiu blanca i

la perdiu xerra, i de rapinyaires emblemàtics de l'alta muntanya com el trençalòs *Gypaetus barbatus* (Estrada *et al.* 2005, Herrando *et al.* 2011). Paral·lelament, la línia de recerca en ornitologia de muntanya ha possibilitat conèixer millor la situació d'espècies pirinenques sobre les quals es coneixia ben poc en el primer atlas publicat de les aus reproductores de Catalunya (Muntaner *et al.* 1983). Aquest és el cas del corriol pit-roig *Charadrius morinellus*, del mussol pirinenc *Aegolius funereus*, del pela-roques *Tichodroma muraria* i del pardal d'ala blanca *Montifringilla nivalis* (Estrada *et al.* 2005). També ha possibilitat la descoberta de la població aranesa del picot garser mitjà *Dendrocopos medius* a la dècada dels 90 (Estrada *et al.* 2004). Tanmateix, penso que cal dedicar encara més temps i esforços a l'estudi de l'avifauna dels medis alpins i subalpins, ja que actualment pateixen molta pressió antròpica per hiperfreqüentació amb agressions tan variades com poden ser els esports d'hivern, els 4X4 o el senderisme. Però hi una amenaça silenciosa, i encara més forta, que plana sobre els ocells de l'alta muntanya: el canvi climàtic. Molts treballs ens estan advertint que aquests ambients són dels que més patiran els seus efectes (Catalan *et al.* 2017). Calen, per tant, més que mai treballs que valorin quin serà el seu impacte i prendre mesures que permetin protegir la sensible avifauna d'aquests ambients tan vulnerables.

Agraïments

En primer lloc volem agrair a Gabriel Gargallo haver-nos convidat a fer una xerrada sobre el GBA a l'Assemblea de l'ICO a Pinós i que ha estat el que ha inspirat aquest article. En segon

▲ D'esquerra a dreta, Mike Conroy, Joan Carles Senar i Toni Borràs, durant la visita de Mike Conroy a Port del Comte, 1996. Foto: A. Borràs.

La recerca sobre l'ornitologia de muntanya va fer possible un millor coneixement d'espècies pirinenques, molt desconegudes quan es va publicar el primer atlas d'ocells nidificants de Catalunya

lloc hem d'agrair a tots els companys del *Grup Bages d'Anellament* per formar part d'aquesta història i haver-nos acompanyat en aquest llarg camí: Josep Cabrera, Toni Cabrera, Xevi Colomé, Josep Molina i Carles Serrasolsas. Volem agrair aquí a Salvador Maluquer l'amabilitat que va tenir amb nosaltres quan vam fer les primeres passes en el món de l'ornitologia i com ens va facilitar amablement la nostra incorporació a la *SEO i la Secció Regional Catalana*. També a Jacint Nadal, el nostre professor a la *Facultat de Biologia* de la *UB*, al qual volem fer palès el nostre agraïment pel seu mestratge i pel suport que sempre ens va manifestar. A Jordi García Petit, per haver facilitat sempre el nostre treball al *Parc Natural del Cadí Moixeró* i la *Reserva de Caça de la Cerdanya-Alt Urgell*. Volem agrair també els comentaris de Francesc Uribe i Cristòfol Jordà a una primera versió del treball i que han permès millorar l'article. Aquest article és una contribució al projecte CGL-2016-79568-C3-3-P.

Bibliografia

- Agelet, A. 1979. Nota sobre la alimentació del mochuelo comú *Athene noctua* (Aves, Strigidae). *Miscel·lània Zoològica* 5: 186–188.
- Aymerich, P. & Santandreu, J. 1998. *Fauna del Berguedà*. 1a. ed. Berga: Centres d'Estudis Musicals del Berguedà "LEspill"; Àmbit de recerques del Berguedà (Els llibres de l'Àmbit, 9).
- Aymí, R. 2014. Entrevista a Salvador Maluquer. *L'Abellerol* 48: 4–8.
- Aymí, R. & Ferrer, X. 2009. Pere Mestre i Ravenós (1919-2007), un ornitòleg meticulós i apassionat. *Del Penedès* 20: 23–29.
- Bernis, F. 1966-1971. *Aves migradoras ibéricas*. Madrid: SEO.
- Bernis, F. 1966. *Migración en aves. Tratado teórico y práctico*. Madrid: Publicaciones SEO.
- Bernis, F. 1972. *El libro de las aves de España*. Madrid: Selecciones del Reader's Digest.
- Borràs, A. 1980a. Els ocells de la comarca de Bages. In Junyent, F. & Borràs, A. (eds.): *El Bages: Aproximació al Medi Natural i Humà de la Comarca*. Pp. 203–276. Manresa: Ed. Montblanc- Martin.
- Borràs, A. 1980b. Notes ecològiques sobre la població de gall salvatge *Tetrao urogallus* L. 1758 a l'alt Cardener i alt Berguedà. *Acta del Grup Autònom de Manresa de la ICHN* 2: 98–106.
- Borràs, A. 1980c. Noves espècies per l'avifauna bagenca. *Acta del Grup Autònom de Manresa de la ICHN* 2: 116–118.
- Borràs, A. 1981. Els Tetraònids Pirinencs. *Bulleti C. E. C. B.* 31: 35–42.
- Borràs, A. 1987. Moviments no migratoris de l'avifauna en la conca del Llobregat-Cardener. II.- Irrupcions i erratismes. *Dovella* 22:39–43.
- Borràs, A., Cabrera, J., Colome, X. & Senar, J.C. 2012. Una revisión sobre las metapoblaciones de *Verderón serrano*: Patronos y movimientos. *Revista de Anillamiento* 29-30: 8–24.
- Borràs, A., Cabrera, J. & Senar, J.C. 2008. Local divergence between mediterranean crossbills occurring in two different species of pine. *Ardeola* 55 (2): 169–177.
- Borràs, A. & Cabrera, T. 1987. Moviments no migratoris de l'avifauna en la conca del Llobregat-Cardener. I.-Fugues tèrmiques hivernals. *Dovella* 21: 39–43.
- Borràs, A., Cabrera, T., Cabrera, J. & Senar, J.C. 2003. The diet of the Citril Finch (*Serinus citrinella*) in the Pyrenees and the role of *Pinus* seeds as a key resource. *J. Orn.* 144 (3): 345–353.
- Borràs, A., Cabrera, T., Cabrera, J. & Senar, J.C. 2004. Inter-locality variation in speed of moult in the Citril Finch *Serinus citrinella*. *Ibis* 146: 14–17.
- Borràs, A. & Escales, J. 1980. Nidificació del ballester (*Apus melba*) en edificacions humanes al Bages. *Acta del Grup Autònom de Manresa de la ICHN* 2: 114.
- Borràs, A., Escales, J. & Puigdel·lívoll, M. 1980. Referències antigues de l'Aguila daurada (*Aquila chrysaetos*) a la muntanya de Montserrat. *Acta del Grup Autònom de Manresa de la ICHN* 2: 11–112.
- Borràs, A., de Juan, A., Briega, J. M. & Vidal, A. 1977. Sobre fenologia, status y distribución de accipitriformes (aves) en la provincia de Barcelona. *Misc. Zool.* 6:265–298.
- Borràs, A. & Junyent, F. 1993. *Vertebrats de la Catalunya central*. Manresa: Edicions Intercomarcals, Regió7.
- Borràs, A. & Polls, M. 1987. Los reptiles del prepirineo oriental (Cadí-Moixeró y La Cerdaña) y biogeografía de la herpetofauna de la zona. *Miscel·lània Zoològica* 11: 309–318.
- Borràs, A. & Senar, J.C. 1991. Opportunistic breeding of the Citril Finch *Serinus citrinella*. *J. Orn.* 132: 285–289.
- Borràs, A. & Soler, B. 1984. Contribució al coneixement de la reproducció del Mussol Banyut (*Asio otus*) a la Catalunya Central. *Dovella* 14: 44–54.
- Bros, V., Miralles, J. & Real, J. 1982. *La Fauna del Vallès Occidental*. Catàleg i estudi biològic de la fauna vertebrada. 2a ed. Sabadell.
- Bros, V., Miralles, J. & Real, J. 1984. *Fauna de les muntanyes*. 2a ed. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Llibre de motxilla, 19).
- Canut, J. 1991. *Els ocells d'alta muntanya*. Barcelona: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca (Fauna catalana).
- Canut, J. 1993. Tendència poblacional del Gall fer (*Tetrao urogallus*) al Parc Nacional d'Aigüestortes i estany de Sant Maurici (Catalunya). Recomanacions per a la gestió de l'espècie a l'àmbit de l'espai protegit. *But. del Grup Català d'Anellament* 10: 33–38.
- Canut, J., Garcia, D., Marco, X., Catusse, M., Me-

- noni, E. & Novoa, C. 1996. Métodos de censo para la obtención de los parámetros reproductores del urogallo *Tetrao urogallus aquitanus* en los Pirineos: Comparación y recomendaciones para su aplicación. *Alauda* 64 (2): 195–204.
- Carrera, E. 2002. Del GCA a l'ICO: una visió retrospectiva. *Abellerol* 16: 4–5.
- Carrera, E., Martínez, I. & Vilalta, J. 1984. L'Anellament d'ocells a Catalunya (1957-1982). *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* 50: 199–208.
- Catalan, J., Ninot, J. & Aniz, M. (eds.). 2017. *High Mountain Conservation in a Changing World*. 1st edition 2017. Cham: Springer International Publishing (Advances in Global Change Research, 62).
- Codina, F. & Parramón, J. 1969. Notas ornitológicas de la comarca de Solsona (prov. de Lérida). *Miscelània Zoològica* 2 (4): 51–65.
- Cordero-Tapia, P. J. 1983. *Las Aves del Maresme. Catálogo, status y fenología*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.
- del Val, E., Negro, J.J., Garrido, J., Jaren, M., Borràs, A., Cabrera, J. & Senar, J.C. 2014. Seasonal variation of red carotenoid pigments in plasma of wild Crossbill males *Loxia curvirostra*. *J. Orn.* 155:211–218.
- del Val, E., Senar, J. C., Garrido, J., Jarén, M., Borràs, A., Cabrera, J. & Negro, J.J. 2009a. Hepatic conversion of red carotenoids in passerine birds. *Naturwissenschaften* 96 (8): 989–991.
- del Val, E., Senar, J. C., Garrido, J., Jarén, M., Borràs, A., Cabrera, J. & Negro, J.J. 2009b. The liver but not the skin is the site for conversion of a red carotenoid in a passerine bird. *Naturwissenschaften* 96 (7): 797–801.
- Estrada, J., Pedrocchi, V. & Brotons, L. 2004. *Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Barcelona: Lynx Edicions.
- Ferrer, X., Maluquer, S., Maluquer, J. & Martínez, A. 1985. L'Ornitologia a Catalunya. *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* 50: 187–197.
- Filella, S. 2014. *Recordant bells temps*. El Museu de Zoologia i el Zoo de Barcelona com a precursors de la protecció de la fauna a Catalunya. 1ª ed. Girona: S. Filella.
- Förschler, M. I., Borràs, A., Cabrera, J., Cabrera, T. & Senar, J.C. 2005. Inter-locality variation in reproductive success of the citril finch *Serinus citrinella*. *Journal of Ornithology* 146:137–140.
- García-Ferré, D., Canut, J. & Marco, J. 1986. Nuevas observaciones de lechuza de Tengmaln (*Aegolius funereus* L.) en el Pirineo español (prov. de Lérida). *Pirineos* 128: 119–120.
- García-Petit, J. 1997. *Fauna del Parc Natural del Cadí-Moixeró: Vertebrats*. Lynx.
- González-Solís, J., Díaz, M., Velando, A., Tella, J.L., Amat, J.A., Arroyo, B., Barba, E., Laiolo, P., de Lope Rebollo, F., Merino, S., Moreno, E. & Obeso, J.R. 2015. Anillamiento científico: estado actual y perspectivas de futuro. *Quercus* 354: 23–28.
- Herrando, S., Brotons, L., Estrada, J., Guallar, S. & Anton, M. (eds.) .2011. *Atles dels ocells de Catalunya a l'hivern 2006-2009*. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia & Lynx Edicions.
- de Juan, A. 1981. Sobre la situació de urogallos (*Tetrao urogallus*) en el Pirineo oriental catalán. *Ardeola* 28: 89–104.
- de Juan, A. & Borràs, A. 1975. El Parque Natural de Sant Llorenç del Munt y la Serra de l'Obac. *As-turnatura* 3: 41–46.
- de Juana, E. & Tellería, J. L. 2006. In Memoriam: Francisco Bernis, 1916–2003. *Auk* 123: 1190. D
- Maluquer Sostres, J. 1956. *Els Ocells de les terres catalanes*. Barcelona: Barcino.
- Monrós, J. S. 2012. ¿El ocaso del anillamiento científico de aves? *Revista de Anillamiento* 29: 4–7.
- Muntaner, J., Ferrer, X. & Martínez-Vilalta, A. (eds.). 1983. *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. Barcelona: Ketres Editora.
- Noval, A. (ed.).1976. *Fauna Ibérica*. Oviedo: Nar-ranco.
- Peterson, R., Hollom, P. A. D. & Mountfort, G. 1957. *Guía de campo de las aves de España y de Europa*. 1a ed. Barcelona: Omega.
- Polls, M. & Borràs, A. 1987. Los anfibios del Prepireneo oriental (Cadí-Moixeró y La Cerdaña). *Miscel·lània Zoològica* 11:289–298.
- Real, J. & Bros, V. 1989. L'inventari dels vertebrats de Sant Llorenç del Munt i serra de l'Obac. Relacions biogeogràfiques amb el Montseny, Garraf, Montnegre, Collserola i Montserrat. In Diputació de Barcelona (ed.): *I Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç de Munt i l'Obac*, 1987. Pp. 33–41. Barcelona: Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals.
- Reig-Ferrer, A. & Ferrer, X. 2006. Quan els ocells van parlar en català: 50è aniversari de Els ocells de les terres catalanes. *Abellerol* 30:4–7.
- Ruiz, J., Escolà, O., Agelet, A. & Maluquer, J. 1987. Fauna del Montsec. *Ciència* 63: 28–35.
- Sargatal, J. & Llinás, R. 1978. *Els ocells de l'Empordà*. Figueres.
- Senar, J.C. & Borràs, A. 1985. Crossbill irruptions. *BTO News* 141:6.
- Senar, J.C., Borràs, A., Cabrera, J., Cabrera, A. & Björklund, M. 2006. Local differentiation in the presence of gene flow in the citril finch *Serinus citrinella*. *Biol. Lett.* 2: 85–87.
- Senar, J.C., Borràs, A., Cabrera, T. & Cabrera, J. 1993. Testing for the relationship between coniferous crop stability and Common Crossbill residence. *J. Field Ornithol.* 64: 464–469.
- Senar, J.C. Conroy, M.J. & Borràs, A. 2002. Asymmetric exchange between populations differing in habitat quality: a metapopulation study on the Citril Finch. *J. Appl. Stat.* 29: 425–441.
- Senar, J.C. & Corbera, E. 1980. Sobre la depredació de nius de *Serinus serinus* per formigues. *Acta Grup Autònom de Manresa, Inst. Cat. Hist. Nat.* 2: 115 •

ANTONI BORRÀS I JOAN CARLES SENAR
 Museu de Ciències Naturals de Barcelona
 i Grup Bages d'Anellament (ICO)

Resultats del balanç d'anellament de l'any 2017

Durant l'any 2017 l'ICO va anellar 60.554 ocells, la 14a xifra anual més alta de l'entitat i que suma un gran total acumulat de 1.750.379 ocells des de 1975.

L'any 2017 els anelladors de l'ICO van anellar 60.554 ocells d'un total de 201 taxons diferents i van efectuar un total de 14.172 controls que s'afegeixen a la base de dades. D'aquest total, 58.878 ocells es van anellar a Catalunya i a la resta d'altres comunitats autònomes i també a Andorra i al Marroc. D'altra banda, aquesta xifra inclou també 3.069 ocells anellats en centres de recuperació.

Tal com ja esmentàvem en informes anteriors, després dels anys de bonança amb molts projectes vinculats a la recerca de la migració de passeriformes en zones humides, a partir de 2011, algunes estacions no s'han pogut mantenir actives i això ha provocat que els totals anuals s'hagin estabilitzat al voltant dels 60.000 anellaments, lluny dels prop de 90.000 anellaments de 2007 i 2011.

Durant el 2017 l'ICO va comptar amb 145 anelladors experts, 49 auxiliars i 6 específics.

D'aquest any, cal destacar que la majoria dels anelladors van lliurar les seves dades informatitzades a través del programa NouBio i es van rebre un total de 123 balanços (Taula 1).

Des de 2012 l'OCA, a més de les anelles metàl·liques, s'encarrega també de la gestió i distribució d'anelles de lectura a distància per a aquelles projectes que desenvolupen els anelladors de l'entitat amb aquesta metodologia. A més, l'ICO coordina, conjuntament amb l'Equip de Biologia de la Conservació de la Universitat de Barcelona, la gestió del marcatge d'àliga perdiguera *Aquila fasciata* a nivell estatal.

Les espècies més anellades durant l'any 2017 han estat el tallarol de casquet *Sylvia atricapilla* (5.664), la boscarla de canyar *Acrocephalus scirpaceus* (4.359), el pit-roig *Eritacus rubecula* (3.148), el mosquiter comú *Phylloscopus collybita* (3.777), i la llucareta *Carduelis citrinella* (3.043) (Taula 2). Pel que

▲ Helena Navalpotro compara el plomatge de dues puputs *Upupa epops* capturades el 5 d'agost de 2017 a la campanya d'anellament de Canal Vell, Deltebre. Foto: R. Aymí.

Anellador o grup		Anellador o grup		Anellador o grup	
Abella, Joan Carles	184	Feliu, Jordi	187	Mas, Hubert	496
Andino, Héctor	757	Feo, Carles	218	Mir, Lluís	139
Arcos, Pep	13	Fernández, Ángel	315	Montalvo, Tomàs	36
Aymí, Raül	301	Fernández, Cristina	79	Morujó, Sandra	20
Badosa, Enric	104	Fernandez, Juan	209	Nadal, Jesús	318
Baltà, Oriol	466	Fonollosa, Àlex	667	Navalpotro, Helena	27
Barriocanal, Carles	11	Framis, Hugo	161	Oliver, Javier	881
Bas, Josep M ^a	92	Fuentes, Miguel Ángel	309	Pedro, Albert	31
Bateman, Santiago	496	Funosas, David	205	Pena, Enric	186
Bécares, Juan	146	Furquet, Carles	1053	Pérez, Natàlia	85
Bermejo, Jordi	26	Fusellas, Marc	52	Pérez, Òscar	189
Bernal, Juan	318	GACO	1981	Pou, Antoni	161
Bernatallada, Josep	194	Gàlvez, Marc	36	Puig, Josep M ^a	26
Bertolero, Albert	936	Garcia, Ernest	77	Puigcerver, Manel	388
Bescós, Pedro	12	Garcia, Jordi	1	Pujol, Joan	695
Bigas, David	4827	Garcia, Josep	29	Quesada, Javi	82
Boix, Miquel	64	Garcia, Miquel Àngel	259	Raspall, Alfons	77
Bonan, Arnau	30	Gasulla, Agustí	126	Real, Joan	64
Bonilla, Manel	1504	Gay, Lluís	70	Reserva Natural Sebes	14
Brongo, Marcelo	384	Gil, Marcel	41	Ribes, Eladi	652
Broto, Ferran	409	Giralt, David	264	Riera, Xavier	14
Brugnoli, Yago	224	Gomez, Manel	139	Rodríguez, Fermín	19
Burgas, Albert	390	González, Rafael	447	Rodríguez, Joan	9
Calderón, Raül	1128	Grajera, Joan	32	Rodríguez, Jordi	251
Canal Vell-Migració	5171	Grande, Carlos	43	Rost, Josep	57
Canal, Àlex	8	Grup Bages Anellament	5772	Sales, Sergi	2001
Casals, Alba	918	Guallar, Santi	322	Salmerón, Antonio	677
Castro, Daniel	62	Gutiérrez, Ricard	553	Sanmartí, Roger	40
Clarabuch, Oriol	3251	Iglesias, Juan José	18	Senar, Joan Carles	852
Copete, José Luis	31	Illa, Marc	2905	Solé, Jaume	1
Costafreda, Valentí	60	Jordà, Cristòfol	23	Soler, Oriol	50
CR Canal Vell	50	Jordan, Oriol	5	Tello, Oriol	47
CR PNAE	268	Josa, Pere	2490	Tobella, Carles	410
CR Torreferrussa	2500	Julien, Abel	19	Trujillo, Pedro	315
CR Vallcalent	743	Jutglà, Roger	182	Valls, Núria (ADEFFA)	32
Dalmau, Jordi	51	Larios, Raquel	199	Ventura, Joan	24
de Jesús, Gabriel	182	Larruy, Xavi	1517	Vidal, Joan	110
de Pedro, Jorge	1180	Lelieveld, Frans	482	Vila, Pere	217
Duaigües, Jaume	967	Llobet, Marc	171	Zoo de Barcelona	47
Durany, Eduard	93	Manero, Albert	35	Total	60554
España, Antonio	172	Martinez, José Manuel	26		
Fàbregas, Enric	349	Martínez, Paco	23		

fa a espècies rares o escasses, s'han anellat les següents: rasclotó *Porzana parva*, boscarla d'aigua *Acrocephalus paludicola*, boscarla dels arrossars *Acrocephalus agricola*, bosqueta icterina *Hippolais icterina*, tallareta sarda *Sylvia sarda*, mosquiter de doble ratlla *Phylloscopus inornatus* i repicalons petit *Emberiza pusilla*.

Comentaris per espècies

Durant l'any 2017 es van anellar els polls de flamencs *Phoenicopterus roseus* del delta de l'Ebre recuperant les xifres habituals després de dues temporades amb pocs marcatges i amb un total de 400 polls. També es van anellar els nius de cigonya *Ciconia ciconia*,

▲ Taula 1

Nombre d'anellaments per anelladors o grups d'anellament rebuts l'any 2017.

principalment a l'Empordà, amb un total de 148 polls.

Pel que fa als rapinyaires, han continuat els projectes de seguiment dels voltors *Gyps fulvus* a l'abocador d'Orís, Osona, amb la captura i marcatge durant l'any 2017 de més de 400 exemplars. També s'han mantingut els projectes de seguiment i recerca de l'aligot comú *Buteo buteo*, el falcó pelegrí *Falco peregrinus*, l'àguila perdiguera, l'aufrany *Neophron percnopterus*, el xoriguer petit *Falco naumanni* i el mussol pirinenc *Aegolius funereus*.

A partir de 2014 i 2017 dos equips de recerca sobre la guatlla *Coturnix coturnix* vinculats a les universitats de Lleida i Barcelona es van integrar a l'ICO. És per això que en els darrers anys el nombre de guatlles anellades ha augmentat considerablement amb un total de 735 exemplars el 2017.

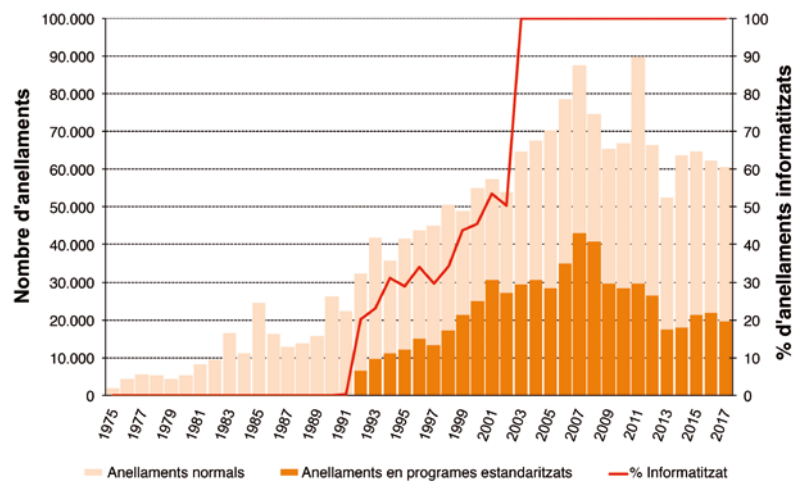
Com és habitual, al delta de l'Ebre es van anellar algunes de les colònies de cria de làrids amb 591 polls i 15 adults de gavina corsa *Larus audouinii* i 153 de gavià argentat *Larus michahellis*. Fora del delta de l'Ebre, es va fer un seguiment de les noves colònies de cria de gavina corsa al port de Tarragona i port de Barcelona amb 534 polls marcats.

D'entre els passeriformes cal destacar, un cop més, l'anellament de 103 orenetes cuarogenques *Cecropis daurica*, la majoria en un projecte nou de seguiment de l'espècie al Maresme amb el seguiment de nuclis reproductors. També és important la xifra d'anellaments de llucareta (3.043) la més alta mai aconseguida a l'ICO. Molts d'aquests exemplars han estat anellats pel Grup Bages amb una tasca de recerca ininterrompuda de seguiment al Pirineu des de fa molts anys i que darrerament està proporcionant recuperacions molt interessants.

Pel que fa als ocells anellats en els centres de recuperació, es van marcar un total de 3.069 exemplars amb el falciot negre *Apus apus* com a espècie més anellada (610) i que corresponen a polls caiguts del niu i ingressats principalment al CR de Torreferrussa.

Recuperacions i lectures d'anelles de PVC

L'any 2017 es van tramitar 514 recuperacions. D'altra banda, es van respondre les consultes de lectures d'anelles de PVC anellades per

▲ **Figura 1.** Evolució del nombre d'anellaments de l'ICO des de 1975 fins a 2017

l'ICO i anellades per altres grups i observades a Catalunya. Durant l'any 2017 el portal de marques especials va rebre un total de 5.824 lectures, d'entre les quals el major nombre va ser de cigonya blanca (1.402), gavià argentat (1.023) i aligot (669). El nombre de lectures acumulat en aquesta pàgina des del seu inici fins a finals de 2017 és de 53.336.

Durant 2017 s'han rebut un bon nombre de recuperacions interessants. Lesforç continuat de captura i anellament de voltors a l'abocador d'Orís, Osona, segueix proporcionant recuperacions llunyanes com els casos d'un exemplar anellat el 2012 i mort per atropellament a Badajoz (839 km), o d'un altre de 2016 observat en un canyet d'Àvila el juny de 2017 (604 km).

Sense dubtes, una de les recuperacions més notables d'aquest any és la d'una becada *Scolopax rusticola* anellada pel GACO al Sorreig, Sant Hipòlit de Voltregà, Osona, el febrer de 2016 i caçada a Iaroslav, Rússia, el mes d'abril de 2017 a més de 3.000 km del lloc d'anellament.

Una guatlla mascle de segon any anellada a la Panadella, Anoia, el 12 maig de 2014 es va controlar a Limburg, Bèlgica, només 33 dies més tard (1.066 km); recuperació rebuda durant 2017.

Un xot *Otus scops* anellat com a mascle adult a Santpedor, Bages, ha produït una recuperació totalment inesperada, ja que s'ha recuperat a Dinamarca on és tota una raresa! L'ocell es va trobar mort recent per causes desconegudes a la regió de Sjaelland, al sud del país, i suposa la sisena citació per a Dinamarca.

La campanya d'anellament prenupcial dels Aiguamolls proporciona sovint recuperacions

Una de les recuperacions més notables d'aquest any és la d'una becada anellada pel GACO al Sorreig, Sant Hipòlit de Voltregà, Osona, el febrer de 2016 i caçada a Rússia el mes d'abril de 2017 a més de 3.000 km del lloc d'anellament

► **Taula 2.** Llistat de les espècies anellades durant 2017 per l'ICO.

Espècie	Normal	CR	Total general
<i>Tachybaptus ruficollis</i>		1	1
<i>Bulweria bulwerii</i>	53		53
<i>Calonectris diomedea</i>	93		93
<i>Hydrobates pelagicus</i>	12		12
<i>Phalacrocorax carbo</i>	19		19
<i>Phalacrocorax aristotelis</i>	32	1	33
<i>Ixobrychus minutus</i>	16		16
<i>Bubulcus ibis</i>	1	27	28
<i>Egretta garzetta</i>	1	4	5
<i>Ardea cinerea</i>	30	2	32
<i>Ciconia ciconia</i>	132	53	185
<i>Plegadis falcinellus</i>		1	1
<i>Phoenicopterus roseus</i>	402	3	405
<i>Anas platyrhynchos</i>	58	28	86
<i>Netta rufina</i>	1		1
<i>Pernis apivorus</i>	2		2
<i>Milvus migrans</i>	14	11	25
<i>Milvus milvus</i>		7	7
<i>Neophron percnopterus</i>	22		22
<i>Gyps fulvus</i>	445	6	451
<i>Aegypius monachus</i>	4		4
<i>Circus gallicus</i>	1	4	5
<i>Circus aeruginosus</i>	14	4	18
<i>Circus pygargus</i>		10	10
<i>Accipiter gentilis</i>	25	11	36
<i>Accipiter nisus</i>	20	16	36
<i>Buteo buteo</i>	71	22	93
<i>Aquila pennata</i>	6	2	8
<i>Aquila fasciata</i>	61		61
<i>Falco naumanni</i>	226	57	283
<i>Falco tinnunculus</i>	208	129	337
<i>Falco subbuteo</i>	30	1	31
<i>Falco peregrinus</i>	51	5	56
<i>Alectoris rufa</i>	2		2
<i>Coturnix coturnix</i>	735		735
<i>Rallus aquaticus</i>	12		12
<i>Porzana parva</i>	2		2
<i>Gallinula chloropus</i>	15	9	24
<i>Tetrax tetrax</i>		1	1
<i>Himantopus himantopus</i>	2		2
<i>Burhinus oedicephalus</i>		8	8
<i>Charadrius dubius</i>	39		39
<i>Pluvialis squatarola</i>	1		1
<i>Vanellus vanellus</i>	1		1
<i>Gallinago gallinago</i>	11		11
<i>Scolopax rusticola</i>	2	9	11
<i>Tringa ochropus</i>	5		5
<i>Tringa glareola</i>	6		6
<i>Actitis hypoleucos</i>	21		21
<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	37		37
<i>Chroicocephalus genei</i>		1	1

Espècie	Normal	CR	Total general
<i>Larus audouinii</i>	1467	3	1470
<i>Larus fuscus</i>	2		2
<i>Larus michahellis</i>	187	2	189
<i>Sterna sandvicensis</i>	1		1
<i>Chlidonias hybrida</i>		1	1
<i>Columba livia</i>	1		1
<i>Columba palumbus</i>	27		27
<i>Streptopelia decaocto</i>	59		59
<i>Streptopelia turtur</i>	7		7
<i>Psittacula krameri</i>	9		9
<i>Myiopsitta monachus</i>	405		405
<i>Clamator glandarius</i>		2	2
<i>Cuculus canorus</i>	7	1	8
<i>Tyto alba</i>	86	127	213
<i>Otus scops</i>	201	84	285
<i>Bubo bubo</i>	18	1	19
<i>Athene noctua</i>	62	73	135
<i>Strix aluco</i>	13	63	76
<i>Asio otus</i>	6	15	21
<i>Aegolius funereus</i>	19		19
<i>Caprimulgus europaeus</i>	68		68
<i>Caprimulgus ruficollis</i>	9	2	11
<i>Apus apus</i>	109	610	719
<i>Apus pallidus</i>	14		14
<i>Apus melba</i>	12		12
<i>Alcedo atthis</i>	295	1	296
<i>Merops apiaster</i>	25		25
<i>Coracias garrulus</i>	94	1	95
<i>Upupa epops</i>	58	20	78
<i>Jynx torquilla</i>	64	1	65
<i>Picus viridis</i>	28	3	31
<i>Dryocopus martius</i>	1		1
<i>Dendrocopos major</i>	72	5	77
<i>Dendrocopos minor</i>	12		12
<i>Galerida cristata</i>	10		10
<i>Galerida theklae</i>	4		4
<i>Lullula arborea</i>	21		21
<i>Riparia riparia</i>	194		194
<i>Ptyonoprogne rupestris</i>	7	3	10
<i>Hirundo rustica</i>	919	22	941
<i>Cecropis daurica</i>	103		103
<i>Delichon urbicum</i>	52	100	152
<i>Riparia riparia</i> × <i>Delichon urbicum</i>	1		1
<i>Anthus campestris</i>	5		5
<i>Anthus trivialis</i>	34		34
<i>Anthus pratensis</i>	33		33
<i>Anthus spinoletta</i>	81		81
<i>Motacilla flava</i>	112		112
<i>Motacilla cinerea</i>	170		170
<i>Motacilla alba</i>	90	25	115
<i>Cinclus cinclus</i>	26		26

Espècie	Normal	CR	Total general
<i>Troglodytes troglodytes</i>	149		149
<i>Prunella modularis</i>	428		428
<i>Prunella collaris</i>	4		4
<i>Erithacus rubecula</i>	3224	3	3227
<i>Luscinia megarhynchos</i>	722	2	724
<i>Luscinia svecica</i>	315		315
<i>Phoenicurus ochruros</i>	218	5	223
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	271		271
<i>Phoenicurus moussieri</i>	1		1
<i>Saxicola rubetra</i>	28		28
<i>Saxicola torquatus</i>	132		132
<i>Oenanthe oenanthe</i>	24		24
<i>Oenanthe hispanica</i>	22		22
<i>Monticola saxatilis</i>	1		1
<i>Monticola solitarius</i>	1		1
<i>Turdus torquatus</i>	3		3
<i>Turdus merula</i>	1523	140	1663
<i>Turdus pilaris</i>	1		1
<i>Turdus philomelos</i>	808	1	809
<i>Turdus iliacus</i>	4		4
<i>Turdus viscivorus</i>	48	2	50
<i>Cettia cetti</i>	2117		2117
<i>Cisticola juncidis</i>	120	1	121
<i>Locustella naevia</i>	50	1	51
<i>Locustella luscinioides</i>	54		54
<i>Acrocephalus melanopogon</i>	76		76
<i>Acrocephalus paludicola</i>	1		1
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	113		113
<i>Acrocephalus agricola</i>	1		1
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	4374	2	4376
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	266		266
<i>Hippolais icterina</i>	8		8
<i>Hippolais polyglotta</i>	356		356
<i>Sylvia sarda</i>	2		2
<i>Sylvia undata</i>	15		15
<i>Sylvia cantillans</i>	319	2	321
<i>Sylvia melanocephala</i>	1544	16	1560
<i>Sylvia hortensis</i>	84		84
<i>Sylvia communis</i>	143		143
<i>Sylvia borin</i>	250	3	253
<i>Sylvia atricapilla</i>	5861	3	5864
<i>Phylloscopus inornatus</i>	6		6
<i>Phylloscopus bonelli</i>	127		127
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	5		5
<i>Phylloscopus collybita</i>	3796	5	3801
<i>Phylloscopus ibericus</i>	3		3
<i>Phylloscopus trochilus</i>	641	2	643
<i>Regulus regulus</i>	80		80
<i>Regulus ignicapilla</i>	385	1	386
<i>Muscicapa striata</i>	107	1	108

Espècie	Normal	CR	Total general
<i>Ficedula hypoleuca</i>	1023	5	1028
<i>Panurus biarmicus</i>	2		2
<i>Leiothrix lutea</i>	157		157
<i>Aegithalos caudatus</i>	721		721
<i>Parus palustris</i>	17		17
<i>Lophophanes cristatus</i>	333		333
<i>Periparus ater</i>	765	4	769
<i>Cyanistes caeruleus</i>	1723	2	1725
<i>Parus major</i>	2105	3	2108
<i>Sitta europaea</i>	92		92
<i>Certhia familiaris</i>	1		1
<i>Certhia brachydactyla</i>	343	3	346
<i>Remiz pendulinus</i>	325	1	326
<i>Oriolus oriolus</i>	36	6	42
<i>Lanius collurio</i>	92		92
<i>Lanius minor</i>	13	79	92
<i>Lanius excubitor</i>	2		2
<i>Lanius meridionalis</i>	5		5
<i>Lanius senator</i>	48		48
<i>Garrulus glandarius</i>	95	9	104
<i>Cyanopica cyanus</i>	3		3
<i>Pica pica</i>	26		26
<i>Corvus monedula</i>	244	1	245
<i>Corvus corax</i>	60		60
<i>Sturnus vulgaris</i>	144	40	184
<i>Sturnus unicolor</i>	36		36
<i>Sturnus vulgaris/unicolor</i>	83	6	51
<i>Passer domesticus</i>	1777	224	2001
<i>Passer montanus</i>	469	14	483
<i>Petronia petronia</i>	41	5	46
<i>Estrilda astrild</i>	58		58
<i>Fringilla coelebs</i>	780	8	788
<i>Fringilla montifringilla</i>	12		12
<i>Serinus serinus</i>	958	54	1012
<i>Serinus citrinella</i>	3043		3043
<i>Carduelis chloris</i>	558	29	587
<i>Carduelis carduelis</i>	773	659	1432
<i>Carduelis spinus</i>	599	3	602
<i>Linaria cannabina</i>	51	119	170
<i>Loxia curvirostra</i>	817		817
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	29	4	33
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	114	2	116
<i>Emberiza citrinella</i>	24		24
<i>Emberiza cirrus</i>	163		163
<i>Emberiza cia</i>	122		122
<i>Emberiza hortulana</i>	4		4
<i>Emberiza pusilla</i>	1		1
<i>Emberiza schoeniclus</i>	1462		1462
<i>Emberiza calandra</i>	64	1	65
TOTAL	57485	3069	60554

directes com el cas d'una cotxa cua-roja *Phoenicurus phoenicurus* anellada el 27 d'abril al Barracot i trobada morta a la República Txeca el 8 de juny (1.232 km). D'altres recuperacions, no directes, són també d'interès com el cas d'un balquer *Acrocephalus arundinaceus* anellat el 12 de maig de 2015 i trobat en un oasi de Tunísia el 19 d'abril de 2017 (1.153 km).

Durant 2017 s'ha obtingut la primera recuperació no llunyana però sí de certa distància de un leiòtrix bec-roig *Leiotrix lutea*. Es tracta d'un exemplar anellat al Papiol, Baix Llobregat, el novembre de 2015 i controlat a la serra Collserola el 6 de febrer de 2017 a uns 10 km del lloc d'anellament i que dona una idea dels desplaçaments d'aquesta espècie al·lòctona.

Pel que fa als passeriformes és d'interès esmentar un moviment força ràpid d'una boscarla dels joncs *Acrocephalus schoenobaenus* anellada al NW d'Alemanya el 9 d'agost que es va controlar a Canal Vell només 11 dies més tard.

D'entre els moviments locals ràpids i inesperats cal esmentar el cas d'un blauet *Alcedo atthis* anellat als Aiguamolls de l'Empordà el 19 de maig com a jove de l'any i controlat a Canal Vell el 12 d'agost. També esmentar el moviment d'una boscarla de canyar anellada a l'estany d'Ivars i Vila-sana el 23 d'agost de 2010 i controlada a Canal Vell set anys més tard, el 25 d'agost de 2017!

Un cercavores *Prunella collaris* anellat a Montserrat el novembre de 2015 es va fotografiar al departament de Cantal, regió d'Alvèrnia-Roine-Alps, França, durant la migració l'1 de novembre de 2017. A partir de les fotos es va poder llegir el número sencer de l'anella. Aparentment es tractava d'un migrant encara en trànsit cap a la zona d'hivernada, ja que pocs dies després l'ocell estava una altra vegada a Montserrat. En tot cas, es tracta de la primera recuperació de l'ICO d'un cercavores a l'estranger!

Les campanyes d'anellament al Pirineu del Grup Bages sobre la llucareta i el tren-capinyes *Loxia curvirostra* amb el temps proporcionen resultats interessants i inesperats. Una llucareta anellada a la Vansa el 27 de juny de 2013 era controlada per un anellador a Buenache (Conca) el 17 de febrer de 2016 a uns 400 km al S del lloc d'anellament. I en el cas del tren-

capinyes, un exemplar anellat com a mascle jove al N d'Itàlia (Trento) l'agost de 2016 es va recuperar al Solsonès l'abril de 2017 a 840 km de distància.

Els marcatges sistemàtics d'algunes espècies amb anelles de lectura a distància proporcionen de vegades dades inesperades sobre dispersió. És el cas de d'un bernat pescaire *Ardea cinerea* anellat com a poll al Zoo de Barcelona el març de 2007 que s'ha detectat criant a la colònia de Cambounet-sur-le-Sor, Tarn, al sud de França des de 2011. També aporta informació sobre les àrees d'origen dels hivernants com el cas d'una gavina riallera *Chroicocephalus ridibundus* marcada amb anelles de color a l'abocador de Botarell, Baix Camp, el març de 2016 i observada un any més tard a Riga, Letònia (2.416 km). D'entre les observacions d'ocells marcats a d'altres països i observats a Catalunya podem esmentar una arpella amb marques alars i codi verd DZ anellada com a poll a Norfolk, Gran Bretanya, que s'ha observat hivernant al delta de l'Ebre almenys el 2014 i 2017.

Un dels casos més rellevants de lectures d'anelles de color és el d'una siseta cendrosa *Xenus cinereus* observada per Marc Illa al delta del Llobregat amb una anella de color groc a cada tibia, sense codi, el 5 de maig de 2017 i que havia estat anellada a Finlàndia el juny de 2005 com a poll. Aquest exemplar

▲ Anellament de llucaretes al Solsonès.
Foto: X. Colomé.

D'entre les lectures d'anelles de color, cal esmentar el cas d'una siseta cendrosa observada al delta del Llobregat que havia estat anellada a Finlàndia el juny de 2005 com a poll

s'ha observat cada any des de 2007 al mateix lloc com a reproductor i també s'ha observat diverses ocasions a Suècia i una vegada als Països Baixos.

El 14 de juny de 2017 el nostre company Albert Bertolero va fer una visita a la colònia de cria de gavina corsa que hi ha al port de Tarragona per fer un control de la població nidificant. D'entre les anelles de lectura a distància llegides hi havia la BDJL amb metàl·lica 6008515. Doncs bé, aquest exemplar s'havia anellat a la Punta de la Banya, delta de l'Ebre, com a poll 32 anys enrere i esdevé l'ocell anellat de més edat de que tenim constància a Catalunya!

El projecte SYLVIA 2017

El projecte SYLVIA utilitza l'anellament científic per obtenir informació, a llarg termini, de les tendències poblacionals i els paràmetres demogràfics de les poblacions d'ocells terrestres de Catalunya.

Durant la temporada de nidificació del 2017 van estar actives 43 estacions SYLVIA diferents, una menys que l'any anterior (Taula 1). Es van donar d'alta 3 noves estacions, S082 La Tancada (Alcanar), S083 Mollera d'Escalare (La Guingueta d'Àneu) i S084 Sant Feliuet

(Tavèrnoles). I es va recuperar l'estació S033 Les Planes de Son (Alt Àneu). D'altra banda, es van donar de baixa 5 estacions, S059 l'Alfacaada (Sant Jaume d'Enveja), S073 La Tordera (Santa Maria de Palautordera), S078 Riera del Congost (Les Franqueses del Vallès), S080 Turó de Montcada (Montcada i Reixac) i S081 Riera Major (que va ser substituïda per S084 Sant Feliuet).

Durant la temporada de cria de 2017 van fer les 6-7 sessions establertes en la metodologia (un matí cada dues setmanes des del dia 1 de maig al 6 d'agost), a 36 de les 43 estacions que van funcionar. En total es van cobrir el 93% de les sessions. Es van anellar 99 espècies d'ocells diferents, xifra que representa un 99,7% de la mitjana anual d'espècies que s'anellen i un 66% del total de les espècies anellades en tots els anys d'estudi. L'espècie més anellada va ser el tallarol de casquet *Sylvia atricapilla* amb un 10,2% del total de primeres captures (Figura 2).

Durant la temporada de reproducció del 2017 es van fer un total de 8.583 primeres captures que va suposar una davallada d'un 3,9% respecte de l'any 2016. Aquest nombre és un 4,6% inferior a la mitjana anual de primeres captures.

▲ Cercavores *Prunella collaris*, Aranzadi 1KA72980, anellat a Montserrat el novembre de 2015 i observat al sud de França el 2017, encara en migració, on es va poder llegir l'anella metàl·lica a partir de fotografies. Foto: Robert Straughan.

Durant la temporada d'hivern del 2016 / 2017 van participar 27 estacions SYLVIA diferents, una menys que l'any anterior. Va deixar d'operar l'estació S078 Riera del Congost (les Franqueses del Vallès). Van fer les 3 sessions establertes en la metodologia (un matí al mes des del dia 16 de desembre al 28 de febrer) 21 de les 27 estacions que van funcionar. En total es van cobrir el 89% de les sessions. Es van anellar 49 espècies d'ocells diferents que representa un 93% de la mitjana anual d'espècies que s'anellen i un 49% del total de les espècies anellades en tots els anys d'estudi. L'espècie més anellada va ser el tallarol de casquet amb un 31% del total de primeres captures.

Durant l'hivern del 2016/2017 es van fer un total de 2.179 primeres captures que va suposar una disminució d'un 2% respecte de l'hivern 2015/2016. Aquest nombre és també un 33% inferior a la mitjana anual de primeres captures. Per entendre aquesta davallada cal tenir en compte que el nombre d'estacions del projecte durant l'hivern de 2016/2017 va ser un 15% inferior a la mitjana de tots els anys anteriors.

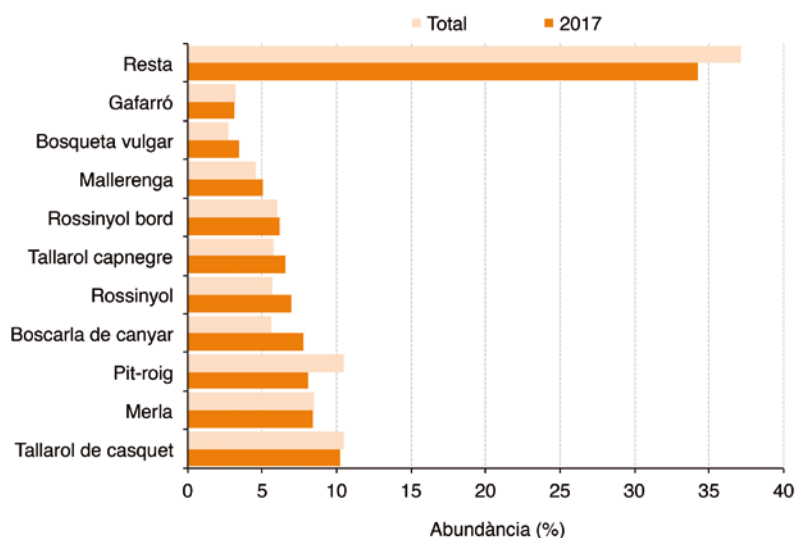
La meteorologia de l'any 2017 es va caracteritzar per una sequera especialment important durant la primavera i l'estiu, tal i com indiquen les dades d'anomalia de precipitació del Meteocat. Quant a les temperatures, l'hivern, la primavera i especialment l'estiu de l'any 2017 van ser més càlids que la mitjana, tal i com indiquen les dades d'anomalia de temperatura mitjana del Meteocat.

La sequera primaveral podria ser la causa de que l'abundància de joves de merla *Turdus merula* el 2017 va ser un 10% inferior al de la mitjana dels 17 anys anteriors. La bonança de l'hivern podria estar relacionada amb el fet que el 2017 el raspinel·l comú *Certhia brachydactyla* tingués una supervivència estimada en un 55% superior a la de l'any anterior.

El projecte MIGRACIÓ

Durant el 2017 el projecte *Migració* va mantenir operatives només dues estacions. Una a la primavera als Aiguamolls de l'Empordà i l'altra a la tardor a l'estació de Canal Vell, delta de l'Ebre (4 d'agost a 1 de desembre).

La campanya dels Aiguamolls de 2017 va estar marcada per un brot de grip aviar que

va impedir l'inici a principis de març, i enlloc dels 90 dies de durada habituals només es va poder anellar durant 60 dies (1 d'abril a 30 de maig). Tot i això, es varen capturar 2.303 ocells de 60 espècies diferents, essent les més anellades la boscarla de canyar (920), l'orenetta vulgar *Hirundo rustica* (337), el tallarol de casquet (141) i el balquer (100). També són importants el nombre de captures de boscaler pintat gros *Locustella naevia* (16) i destaquen les captures de 4 bosquetes icterines *Hippolais icterina*, 1 escorxadador *Lanius collurio*, 2 orenetes cua-rogenques, 2 cucuts *Cuculus canorus*, un mussol banyut *Asio otus* i 2 rasclerons *Porzana parva*. Es van capturar 10 ocells amb anella estrangera: 2 boscarles dels joncs de Suècia i d'Itàlia, 2 balquers de França i Hongria, una oreneta vulgar d'Holanda i 5 boscarles de canyar d'Itàlia, Eslovènia i de Croàcia (3).

A Canal Vell es van fer un total de 5.349 primeres captures que suposen una lleugera davallada sobre l'any precedent i en el 16è lloc de la sèrie de 26 anys de seguiment des de l'inici l'any 1992 i amb un total acumulat de 144.976 ocells.

La campanya de 2017 va estar protagonitzada, un cop més, per la boscarla de canyar amb 2.017 primeres captures que suposen la 3a xifra anual més alta d'aquests 26 anys de seguiment. Una altra espècie que va assolir una xifra màxima va ser la tórtora turca *Streptopelia decaocto* amb 26 exemplars. El blauet, amb 80 primeres captures, va tornar a la mitjana anual enregistrada en tots aquests anys i ben lluny dels increments espectaculars de 2014, 2015 i 2016 quan es van superar els 200 exemplars

▲ **Figura 2.** Abundància relativa (en %) de les espècies més anellades en el projecte *Sylvia* en el període reproductor durant el 2017 (marró) i tots els anys (groc).

La sequera de la primavera podria ser la causa que l'abundància de joves de merla el 2017 fos un 10% inferior a la mitjana dels 17 anys anteriors

en una sola temporada. Va ser una bona tardor per a la cotxa blava *Luscinia svecica* amb 212 exemplars (5a millor temporada) amb una bona entrada d'exemplars sobretot durant setembre i octubre. El rossinyol bord *Cettia cetti* va continuar la lleugera recuperació detectada el 2016 i amb 820 exemplars se situa en el 8è millor any del període d'estudi.

Pel que fa als mosqueters, del mosqueter de passa *Phylloscopus trochilus*, que havia tingut una davallada important el 2016, es van fer 198 primeres captures assolint la 2a posició dels 26 anys de seguiment després dels 232 exemplars de 2011. El mosqueter comú, en canvi, amb 802 exemplars, continua per sobre de la mitjana anual, però lluny dels totals aconseguits els anys en què és molt abundant. Van continuar les xifres baixes o per sota de la mitjana d'algunes espècies amb tendència negativa durant els darrers anys com l'oreneta vulgar, l'oreneta de ribera *Riparia riparia*, el pardal comú *Passer domesticus*, el pardal xarrec *Passer montanus* i el repicatalons *Emberiza schoeniclus*.

Es van fer un total de 19 recuperacions estrangeres de les quals 9 van ser de boscarla de canyar de França (5), Eslovènia (2), Suïssa i Letònia i tres de boscarla dels joncs de Bèlgica, Holanda i Alemanya. Es van recuperar tres mosqueters comuns de Suècia, Bèlgica i Alemanya. De la cotxa blava es van capturar dos exemplars amb anella belga i francesa. També es van recuperar una boscarla mostatxada *Acrocephalus melanopogon* i un teixidor *Remiz pendulinus* de França. Durant la campanya es

van capturar poques espècies rares entre les quals cal destacar una boscarla dels arrossars el 9 d'octubre. D'entre les espècies escasses, es va anellar una bosqueta icterina i un escorxadador *Lanius collurio*.

Agraïments

L'Oficina Catalana d'Anellament de l'ICO rep l'ajut del Departament de Territori i Sostenibilitat i per extensió els projectes SYLVIA i Migració. A més, el projecte SYLVIA també va rebre el suport de l'Obra Social de Caixa Catalunya, l'Ajuntament de Celrà, l'Ajuntament de Flix, l'Ajuntament de Girona, l'Ajuntament de Lleida, l'Ajuntament de Terrassa, l'Ajuntament de Vacarisses, el Departament de Territori i Sostenibilitat (Parcs Naturals del Cadí- Moixeró, Delta de l'Ebre, Cap de Creus, Aiguamolls de l'Empordà, Montsant, Muntanya de Montserrat, Zona Volcànica de la Garrotxa i PNIN de l'Albera), la Diputació de Barcelona (Parcs Naturals del Montseny, Collserola, Montnegre-Corredor, Garraf, Serralada Litoral, Serralada de Marina, Sant Llorenç de Munt, Espai Natural de les Guilleries-Savassona), el Consorci de les Gavarres, el Consorci de les Reserves Naturals del Delta del Llobregat i l'associació *Galanthus*. D'altra banda, el programa MIGRACIÓ va rebre el suport del Parc Naturals del Delta de l'Ebre i dels Aiguamolls de l'Empordà •

RAÚL AYMÍ & ORIOL BALTÀ
ico@ornitologia.org

A l'estació d'anellament de Canal Vell el 2017 es va apreciar una lleugera recuperació del rossinyol bord, ja detectada el 2016, i amb 820 exemplars se situa en el 8è millor any del període d'estudi

Oryx
www.weboryx.com

T'apropem a la natura
Consulta i compra en www.weboryx.com les nostres ofertes

A Oryx compartim la teva afició i t'ofereix el consell expert sobre l'extensa oferta d'equipament per el naturalista, sobre la millor selecció de **prismàtics i telescopis** per ornitologia i observació de fauna i sobre els més de 15.000 títols de **llibres d'història natural** que podràs sol·licitar mitjançant la nostre web.

Oryx: la tienda del amante de la naturaleza
Balma 71 · 08007 · Barcelona
T. +[34] 93 418 55 11 · F. +[34] 93 418 81 17

Rècord de longevitat del sisó *Tetrax tetrax*

La lectura d'una anella metàl·lica en un sisó a la Plana de Lleida, el qual havia estat marcat com a poll al mateix indret 14 anys enrere, permet determinar un dels valors màxims de longevitat coneguts per aquesta espècie a Europa.

El dia 10 de maig de 2018, Roger Guillem, mentre es trobava realitzant el cens anual de mascles de sisó *Tetrax tetrax* en localitats de referència de la Plana de Lleida, va observar al secà de Belianes, al nord del poble, un sisó mascle molt confiat, cantant en un llaurat. En observar-lo amb el telescopi comprovà que portava una anella metàl·lica a la pota esquerra. Amb molta paciència i ajudant-se també del zoom de la seva càmera digital, va aconseguir llegir 6 dels 7 dígit de l'anella: 6146782. Fetes les comprovacions pertinents, hem pogut constatar que aquest codi només pot correspondre al sisó 6146482, un ocell anellat el 6 de juny de 2004 per Gerard Bota, en el marc d'un projecte d'estudi de la biologia del sisó desenvolupat per la Universitat de Barcelona i el Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya.

Ocell va ser anellat quan era tan sols un poll d'unes tres setmanes d'edat, de manera que en el moment de l'observació podem dir que acabava de fer 14 anys i que es trobava a no més de 3 quilòmetres del punt on va ser marcat. Aquesta és segurament la dada de més longevitat de què tenim constància a Espanya, i una de les més elevades a nivell mundial, possiblement només superada per un sisó de 18 anys al centre-oest de França (Pierrick Devoucoux, *com. pers.*).

No existeix gaire informació sobre les taxes de supervivència d'aquesta espècie. Un treball publicat fa poc estimava la supervivència anual del sisó a la península Ibèrica entre 2001–2013 en el 67% (Marcelino *et al.* 2017), valor molt similar a l'estima del 68–72% feta al centre-oest de França entre 1998–2002 (Inchausti & Bretagnolle 2005), moment en què l'espècie es trobava en fort declivi en aquell sector. Aquests valors de supervivència condueixen a estimes d'esperança de vida en néixer al voltant de tan sols 2,5 anys, de manera que ens trobaríem davant d'un ocell força afortunat. L'elevada mortalitat ocasionada per causes antròpiques, després de la inten-

sificació agrícola, és un dels dos factors més importants que explica la davallada del 50% dels efectius d'aquesta espècie a Catalunya i al conjunt de la península Ibèrica en la darrera dècada (García de la Morena *et al.* 2017, Marcelino *et al.* 2017), confirmada també pel darrer informe del SOCC (ICO 2018).

Bibliografia

García de la Morena, E., Bota, G., Mañosa, S. & Morales, M. 2017. El censo de sisón común. El dramático declive del bastión europeo de la especie. In SEO/BirdLife: *Programas de seguimiento y grupos de Trabajo de SEO/BirdLife 2016*. Pp. 30–33. Madrid: SEO/BirdLife.

Marcelino, J., Moreira, F., Mañosa, S. & Cuscó, F. 2017. Tracking data of the Little Bustard *Tetrax tetrax* in Iberia shows high anthropogenic mortality. *Bird Conservation International*. 1–12. DOI:10.1017/S095927091700051X.

ICO. 2018. *Setzè informe del Programa de Seguiment d'Ocells Comuns a Catalunya (SOCC)*. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia.

Inchausti, P. & Bretagnolle, V. 2005. Predicting short-term extinction risk for the declining Little Bustard (*Tetrax tetrax*) in intensive agricultural habitats. *Biological Conservation* 122 (3): 375–384 •

▲ Sisó anellat per Gerard Bota com a poll el juny de 2004 a la Plana de Lleida i observat a uns 3 km del lloc d'anellament el maig de 2018 durant el cens anual de mascles. Foto: R. Guillem.

**SANTI MAÑOSA,
ROGER GUILLEM
& GERARD BOTA**
Departament de Biologia
Evolutiva, Ecologia i
Ciències Ambientals,
Universitat de Barcelona
& Centre de Ciència i
Tecnologia Forestal de
Catalunya

La història d'en Larry

Edu Batista ens relata la troballa insòlita d'un gavià argentat de potes roses al col·legi Lestonnac de Barcelona, una espècie rara i escassa a Catalunya, que visita el col·legi regularment i que els alumnes han batejat amb el nom de Larry.

L'octubre de l'any 2012 em vaig apuntar a un curs d'identificació d'aus de l'ICO. La decisió va ser molt encertada: l'Abel Julien, un professor molt didàctic i amb sentit de l'humor, i la resta d'alumnes van fer que allò "d'anar a mirar ocells" s'acabés convertint en quelcom més que una passió.

Al curs vam repassar totes les famílies d'ocells i vaig aprendre els aspectes clau en la seva identificació. Després intentava posar en pràctica allò que havíem après a classe. Com que sóc de Barcelona, en el meu dia a dia l'únic lloc on podia "practicar" era al pati de l'escola on treballa com a mestre de Primària. Veia que, després de l'estona d'esbarjo, pardals, coloms i gavians baixaven dels terrats a endrapar les engrunes que quedaven a terra de l'esmorzar dels alumnes.

Un dia vaig veure que un gavià tenia les potes d'un to més pàl·lid que la resta de gavians. Vaig recordar que el professor havia esmentat el gavià de potes roses i vaig pensar, innocentment, que potser aquell ho era. Ni se'm va acudir que *Larus argentatus* és més aviat accidental a Catalunya i a la sessió següent vaig dir que havia vist un gavià de potes roses al pati de l'escola. Com era d'esperar, vaig rebre una mirada d'escepticisme i, amb un somriure condescendent, l'Abel em va demanar que li enviés unes fotos. Era evident que no s'ho creia.

El següent dilluns vaig fer unes fotos amb el mòbil i l'Abel, jugant-se el seu prestigi professional, les va reenviar a alguns experts en gavians. Després vaig saber que alguns dels trets concordaven amb *Larus argentatus* i em van demanar fotos de més qualitat. Un servidor, veient que la cosa començava a prendre un matís més seriós, va demanar al director de l'escola la càmera rereflex i, mentre els meus alumnes feien un examen, vaig fer fotos a l'ocell.

Els experts van confirmar que l'ocell era, efectivament, un gavià argentat de potes roses. La notícia va córrer com la pólvora per l'escola i tothom em preguntava què volia dir allò "de

les potes roses". Al cap d'uns dies, en Marcel Gil, del Comitè Avifaunístic de Catalunya, va venir a validar la cita i, de cop, una munió d'ornitòlegs àvids de rareses van venir a veure l'ocell. A l'escola, tothom volia saber per què un gavià com aquell era tan important.

Tan enrenou va produir aquest fet que entre tota la classe vam decidir que calia donar nom al gavià. Després d'una pluja d'idees, vam triar el nom de Larry, nom pensat per una alumna.

Era molt curiós comprovar que en Larry acudia puntualment a la seva cita amb les restes d'entrepans. Al llarg del curs 2012-2013 se'l va veure diàriament. I la nostra sorpresa va ser que en els posteriors cursos, de setembre a juny, en Larry s'ha anat veient de manera habitual al pati de l'escola.

Amb els anys, en Larry ha esdevingut tota una institució al Col·legi Lestonnac i, fins i tot, l'hem fet mascota oficial de l'equip de bàsquet. Tothom el coneix, tothom sap qui és i també aquells alumnes més curiosos (potencials futurs ornitòlegs) s'atreveixen a identificar-lo.

I tot perquè un professor, un dia, va esmentar aquesta espècie en un dels seus cursos i un alumne, un altre dia, va recordar les paraules del seu mestre en el moment adequat. D'això es tracta la formació! •

EDU BATISTA

▲ Larry, el gavià que visita el col·legi Lestonnac amb certa regularitat, és un adult amb un plomatge ben característic d'aquesta espècie. Foto: E. Batista.

A l'escola, tothom volia saber per què un gavià com aquell era tan important. Amb tant enrenou vam decidir que calia donar nom al gavià i després d'una pluja d'idees, vam triar el nom de Larry

Crònica Ornitològica

Febrer - Agost 2018

D'aquest període el protagonista absolut va ser el botxí d'estepa per la llarga estada (40 dies) i l'alt nombre d'observadors que el van poder gaudir i fotografiar. També ha estat força destacada l'arribada d'estornells rosats, amb un ocell hivernant al Maresme i després amb observacions a diverses localitats durant el mes de maig i juny, arribada detectada també en d'altres països de l'oest d'Europa. Tanmateix també mereixen un esment especial el territ de Baird, el corriol de Leschenault, l'escuraflascons de Wilson i la gavina capnegra americana.

Corriol de Leschenault

Charadrius leschenaultii

16 de maig 2018, mascle adult, Punta de la Banya, Sant Carles de la Ràpita, Montsià. Foto: David Bigas.

Cinquena citació per a Catalunya, totes del delta de l'Ebre els anys 1993, 1996, 2008 i 2011, les tres primeres del mes d'agost i la quarta també del mes de maig. Limícola asiàtic força rar del qual fins ara només hi ha 7 citacions estatals; a part de les cinc abans esmentades cal afegir-ne una a Ponteceso (Galícia) el 2007 i una altra a Santoña (Cantabria) el 2016. Aquest exemplar va romandre fins el dia 20 de maig a la zona i va poder ser vist i fotografiat per dos altres observadors.

Territ becadell

Calidris falcinellus

11 de maig 2018, adult en plomatge nupcial, La Llanada, Sant Jaume d'Enveja, Montsià. Foto: Josep Tantull.

Espècie d'aparició anual al delta de l'Ebre, però sempre en molt baix nombre, habitualment 1-3 ocells cada any, amb un màxim de 7 exemplars l'agost de 2007. Del període que ens ocupa, es va observar un exemplar adult en plomatge nupcial nou a la Llanada de l'11 al 14 de maig i 2 exemplars adults en plomatge nupcial desgastat a l'Illa de Buda el 20 de juliol.

▲ Corriol de Leschenault
Charadrius leschenaultii

Territ becadell
Calidris falcinellus

Territ de Baird

Calidris bairdii

15 d'abril 2018, adult, Punta de la Banya, Sant Carles de la Ràpita, Montsià. Foto: David Bigas.

Sisena citació per a Catalunya després de les dues darreres observacions del setembre de 2016 al delta del Llobregat i delta de l'Ebre. L'observació de 2018 és la segona dada primaveral després d'un exemplar al mes de maig de 2011, trobat també pel mateix autor i a la mateixa localitat. A Gran Bretanya amb una mitjana de 6 citacions fins a 2017 tenien 269 registres dels quals el 60% són al mes de setembre i el 80% fa referència a individus juvenils (Holt *et al.* 2018). A nivell estatal fins a 2016 s'han homologat un total de 13 exemplars (Gil-Velasco *et al.* 2018).

Escuraflascons de Wilson

Phalaropus tricolor

21 d'abril 2018, probable mascle de 1r hivern, Punta de la Banya, Sant Carles de la Ràpita, Montsià, Foto: David Bigas.

Setena observació a Catalunya, quatre són del delta de l'Ebre, dues dels Aiguamolls de l'Empordà i una del delta del Llobregat. Per temporada, tres registres són de primavera (abril i maig) i quatre de tardor (juliol, setembre i octubre). A destacar la llarga estada d'un dels exemplars al delta de l'Ebre, que va romandre entre el port del Fangar i la punta de la Banya de mitjans d'abril fins a mitjans de setembre

Territ de Baird
Calidris bairdii

de 2006. Totes les observacions corresponen a exemplars de 1r hivern/estiu, amb l'excepció d'un mascle adult en plomatge nupcial detectat a la Punta de la Banya l'1 de maig de 2005, que, a més, fa referència a la primera observació al territori tractat.

Gavina capnegra americana

Leucophaeus atricilla

14 de maig 2018, 9 milles nàutiques al NE de Cap de Creus, El Port de la Selva, Alt Empordà. Foto: Jaume Caball.

Setena citació per a Catalunya després dels dos exemplars mudant de 1r estiu a 2n hivern l'agost de 1986 i el juliol-agost de 1987 al port de Sant Carles de la Ràpita, un adult en plomatge estival l'abril de 1988 i un altre adult en plomatge hivernal el gener de 1991 al delta del Llobregat, un 1r hivern observat

▲ Gavina capnegra americana
Leucophaeus atricilla

al port de Vilanova i la Geltrú el desembre de 2005 i el famós exemplar "Atze" anellat a Alemanya el 2001 i observat repetidament al port de Blanes i també en alguna ocasió a Arenys de Mar entre els anys 2007 i 2008 (presumiblement ja present a les costes del Maresme des de 1998-2000). L'observació que ens ocupa es va fer des d'un pesquer a alta mar i a certa distància. Les dues observacions del període estival al delta de l'Ebre estan actualment pendents de revisió, ja que se sospita que poden fer referència a plomatges immadurs de gavina capnegra mediterrània.

Xatrac bengalí

Thalasseus bengalensis

10 d'agost 2018, adult, delta del Llobregat, El Prat de Llobregat, Baix Llobregat. Foto: Ferran López.

Fora del delta de l'Ebre, on és un reproductor molt escàs i sovint nidificant amb parelles mixtes amb el xatrac beclarg (Dies & Dies 1998, Estrada, J. *et al.* 2004), el xatrac bengalí es detecta també de forma molt escassa a la resta de zones humides de casa nostra. Del període que ens ocupa cal esmentar dues observacions: un exemplar de 1r estiu a la desembocadura del Besòs el 10 de juliol i un adult al delta del Llobregat el 10 d'agost.

Xatrac elegant

Thalasseus elegans

1 d'agost 2018, adult, delta del Llobregat, El Prat de Llobregat, Baix Llobregat. Foto: Ferran López. Espècie d'aparició força rara a l'oest d'Europa. Nidifica a la costa central del Pacífic, en un franja que s'estén des de Califòrnia (USA) fins a l'estat de Nayarit (Mèxic); la principal zona d'hivernada ocupa el litoral sud d'aquest oceà des de Mèxic fins a Xile. Del període que ens ocupa hi ha dues observacions, un exemplar adult i un poll híbrid amb tota seguretat, probablement nascut a l'albufera de València, controlats per David Bigas a la platja de l'illa de Buda del 23 al 28 de juliol i un exemplar adult trobat per Ferran López al delta del Llobregat el 31 de juliol i l'1 d'agost. La primera observació a Catalunya es va produir en aquesta darrera localitat del 24 al 30 d'abril de 1993 (Gutiérrez 1998). Al llarg del període 2002-18 es coneixen força observacions de xatrac de bec groc a diverses localitats de la

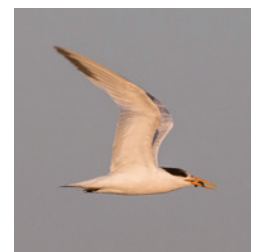

Escuraflascons de Wilson
Phalaropus tricolor

Xatrac bengalí
Thalasseus bengalensis

costa mediterrània (delta del Llobregat, delta de l'Ebre, albufera de València, maresmes de l'Odiel, etc.), però generalment amb dubtes sobre la seva correcta identificació. Moltes d'aquestes observacions fan referència a un mateix individu, anellat inicialment com a xatrac bengalí a les maresmes de l'Odiel l'octubre de 2002 i que es va recapturar com a reproductor a la colònia de l'albufera de València el 2006, on se li va afegir una anella de PVC de color groc. Anteriorment, el 2004 i 2005, ja havia nidificat al delta de l'Ebre, també aparellat amb un xatrac beclarg i on van treure un poll cada temporada. Aquest ocell, que era un mascle i que actualment ja ha perdut l'anella groga, s'ha reproduït regularment aquests darrers anys al delta de l'Ebre o bé a l'albufera de València, produint un bon nombre d'exemplars híbrids. A banda d'aquestes observacions, les darreres dades a Catalunya fan referència a una parella que per segon vegada va criar amb èxit a la Punta de la Banya l'any 2017, malgrat que ambdós exemplars tenien el bec groc, subtils diferències en la coloració del bec i dors, així com en la llargada de la cresta, feien pensar en que el mascle

▲ Xatrac elegant
Thalasseus elegans

probablement fos un elegant pur, mentre que la femella fos amb molta seguretat un híbrid. La identificació d'aquesta espècie fora de la seva àrea de distribució sempre ha comportat problemes per la facilitat amb què s'aparella amb altres espècies i la certesa que molts dels exemplars detectats siguin realment híbrids. Recentment, això s'ha aclarit una mica gràcies al treball de Dufouret *et al.* (2017) on es constata a través de l'anàlisi genètic que tres exemplars capturats a l'oest d'Europa (incloent l'exemplar anellat a l'Odiel i que posteriorment va nidificar regularment al delta de l'Ebre i l'albufera de València) tenien haploides d'aquesta espècie.

Botxí d'estepa

Lanius pallidirostris

12 de març 2018, probable mascle de 1r hivern, Sant Iscle d'Empordà, Serra de Daró, Baix Empordà. Foto: Joan Goy.

Exemplar trobat per l'Albert Burgas el 28 de febrer i que suposa la primera citació per a Catalunya. Observat per molts ornitòlegs i aficionats fins el 9 d'abril. Dos registres previs a Ibèria: l'un a Almeria el novembre de 2016 i l'altre a Sevilla el gener de 2017. Originària del centre d'Àsia, es distribueix des del NW

del mar Caspi i el sud del Kazakhstan fins a Mongòlia i nord de la Xina i cap a l'oest fins al NE d'Iran, Afganistan i nord del Pakistan. La seva posició taxonòmica és complexa i depenent dels autors se'l considera com a subespècie d'*excubitor* o *meridionalis*, mentre altres el consideren una espècie diferenciada. Apareix de forma rara a l'oest d'Europa i en l'actualitat es coneixen unes 85 citacions, la majoria a Gran Bretanya. Els caràcters per separar aquest exemplar respecte *meridionalis* (*excubitor* no ha estat mai reportat al nostre país) són la base del bec pàl·lida, l'absència de cella blanca, la projecció de primàries llarga, la cua proporcionalment curta, les brides notablement més pàl·lides, el panell alar ample de color blanc a la base de les primàries, amb les secundàries negres vorejades d'un gris brut però sense base blanca, el dors gris pàl·lid i parts inferiors blanquinoses, netes i d'aspecte fred, sense cap rastre de tons rosats ni contrast entre la gola i el pit. Les cobertores grans presenten un serrell de color gris brut, ample i difuminat que dibuixa una fina llista a la part interior de l'ala.

Vegeu més info a: <http://www.birdingemporda.com/wp-content/uploads/Lanius-pallidirostris.pdf>

▲ Botxí d'estepa
Lanius pallidirostris

Estornell rosat

Pastor roseus

8 de juny 2018, Mas Avinyó, Castelló d'Empúries, Alt Empordà. Foto: Albert Burgas.

A partir del 25 de febrer es va observar un exemplar adult a Premià de Mar, Maresme, que es va deixar veure durant diversos dies per un bon nombre d'observadors i que va estar present a la zona almenys fins al 12 de març. A partir del dia 4 d'abril es van veure almenys 4 exemplars diferents al delta del Llobregat (camí de cal Silet, can Dimoni, cal Nani, Carabiners), preludi de més exemplars uns dies més tard. Durant el mes de maig es va detectar una entrada massiva amb exemplars detectats a l'Alt i Baix Empordà, el Montsià i el Baix Llobregat amb un mínim de 18 exemplars. D'aquests exemplars, 9 corresponen a un estol observat a Belcaire d'Empordà, Baix Empordà, el 31 de maig que suposen l'estol més gran vist mai a Catalunya fins ara. Les observacions van continuar fins al mes de juny amb observacions a noves comarques (Segrià, Garrigues, Vallès Occidental, Vallès Oriental, i Osona), amb un total aproximat d'uns 40 exemplars observats. Aquesta irrupció cap a l'oest d'Europa es va detectar a molts països. A

Suïssa, per exemple, es té constància d'una altra gran invasió d'estornells rosats l'any 1875. En el decurs d'aquesta invasió s'han detectat uns 2.500 exemplars a Itàlia i uns 2.000 a França. En els límits extrems d'aquesta irrupció cap a l'oest, s'ha detectat un exemplar a Cap Verd el 13 de juny i 3 a Islàndia el mes de juliol. L'estornell rosat és una espècie pròpia de les estepes de l'Àsia central que hiverna principalment a l'Índia i Sri-Lanka. Les zones de cria més pròximes a casa nostra es troben a l'est d'Europa (Macedònia, Bulgària, Romania i en algunes localitats del NE de Grècia). Sembla que les irrupcions es deuen a una davallada en els recursos tròfics, especialment baies i ortòpters que són la base de la seva dieta. La poca disponibilitat d'aliment fa que l'espècie experimenti fluctuacions interanuals marcades i algunes de les colònies més estudiades de Bulgària poden acollir 2.000 parelles un any i cap ni una l'any següent. Per a més informació vegeu el blog d'Abel Julien:

<http://abeljulien.blogspot.com/2018/09/al-rosa-lamor-shi-posa-invasio.html>

▲ Estornell rosat
Pastor roseus

Papamosques de collar

Ficedula albicollis

17 d'abril 2018, mascle de primer estiu, Bassa de Les Ventalles, Ulldecona, Montsià. Foto: Vicente Tamarit Garcerá.

Espècie que en els darrers anys és d'aparició anual a la migració prenupcial, però gairebé sempre en baix nombre, habitualment al voltant de 2-3 citacions, a excepció d'algunes primaveres com la del 2013 amb prop d'una quinzena d'observacions. Del període que ens ocupa, es van observar dos exemplars amb pocs dies de diferència el mes d'abril: 1 mascle d'edat indeterminada a Vilamaniscle els dies 14-15 i 1 mascle de 1r hivern a Ulldecona el 17. Fins a 2016 hi ha un total de 73 exemplars homologats pel CR-SEO a nivell estatal (Gil-Velasco *et al.* 2018).

Cuereta groga balcànica

Motacilla flava feldegg

27 d'abril 2018, mascle de 1r estiu, illa de Buda, Sant Jaume d'Enveja, Montsià. Foto: David Bigas.

La passada primavera va ser força bona per a l'observació de cueretes grogues balcàniques. Un repàs als diversos portals ornitològics han permès recopilar un mínim de 9 registres, alguns d'ells amb bones fotografies que il·lustren els plomatges destacats de mascles amb el cap força negre. Aquestes observacions se situen entre el 26 de març (dada més primerenca) i el 12 de maig (més tardana). Les observacions sense fotografies caldria que enviessin descripcions acurades per a la seva homologació. Com és habitual, no hi ha dades de tardor ja que en els plomatges postnupcials resulten molt més complicats d'identificar i probablement el pas és també més oriental.

Sit capnegre

Emberiza melanocephala

25 de juny 2018, mascle, Aeroport de Barcelona, El Prat de Llobregat, Baix Llobregat. Foto: Xavi Larruy.

Onzena citació per a Catalunya després de la darrera del maig de 2016 al Baix l'Empordà. Totes les citacions fan referència a mascles en plomatge nupcial i gairebé totes són de primavera, la majoria del mes de maig amb 7 observacions, tres del mes de juny i només una de tardor el mes d'octubre.

Sit capnegre
Emberiza melanocephala

Cuereta groga balcànica
Motacilla flava feldegg

Bibliografia

Dies, J.I. & Dies, B. 1998. Hybridization between Lesser Crested and Sandwich Terns in Valencia, Spain, and plumage of offspring. *British Birds* 91: 65–170.

Dufour, P., Pons, J.-M., Collinson, J.M., Hamza, A., Gernigon, J., Dies, J.I., Sourrouille, P. & Crochet, P.-A. 2017. Multilocus barcoding confirms the occurrence of Elegant Terns in Western Europe. *J. Ornithol.* 158: 351–361.

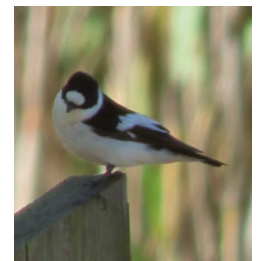
Estrada, J., Pedrocchi, V., Brotons, L. & Her-rando, S. (eds.). 2004. *Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia (ICO)/Lynx edicions.

Gil-Velasco, M. et al. 2018. Observaciones de aves raras en España, 2016. *Ardeola*: 97–139.

Gutiérrez R. 1998. Elegant Tern in Llobregat delta, Spain, in April 1993. *Dutch Birding* 20: 1–5.

Holt, C. & Rarities Committee. 2018. Report on rarebirds in Great Britain in 2017. *British Birds* 111: 557–627 •

RAÛL AYMÍ & DAVID BIGAS
ico@ornitologia.org

▲ Papamosques de collar
Ficedula albicollis

En memòria de Roser Nos: una breu història d'algú que va estimar i potenciar l'ornitologia

Roser Nos ens ha deixat un rastre poc ortodox de complicitat amb l'ornitologia. Una cerca a les xarxes web no serviria per dimensionar correctament l'impacte que va tenir sobre l'estudi dels ocells. Aquesta breu semblança vol ser un petit homenatge a la seva figura i a la seva contribució, sovint desconeguda, a l'ornitologia catalana.

◀ Parlament de Roser Nos durant l'Acte de recepció oficial de la Col·lecció de cornaments de caça major, donació de Joan Botey i Riera. Biblioteca del Museu de Zoologia de Barcelona, 19 de maig de 1988.

El vincle de l'Institut Català d'Ornitologia amb el Museu de Ciències Naturals de Barcelona es va formalitzar sent Roser Nos directora d'aquest centre. En realitat van ser les institucions predecessores a les esmentades les que van actuar, de manera que el Museu de Zoologia de Barcelona va oferir la col·laboració al Grup Català d'Anellament per disposar d'una seu institucional al Museu. Des d'aleshores, les coses han canviat i moltes notícies s'han afegit a la història, algunes amb tristesa: Roser Nos va morir el dia 9 de gener de 2018.

En una primera etapa com a becària al Museu de Zoologia de Barcelona, iniciada el 1947, va passar de la seva dedicació inicial a la malacologia a interessar-se pels vertebrats. Els primers articles sobre mamífers comencen l'any 1960 i l'any següent, 1961, va publicar les dades de la seva primera recerca ornitològi-

ca dedicada a les egagròpiles d'òliba, una tècnica que aleshores, aquí, era molt innovadora.

El mateix any va passar a formar part de l'equip tècnic del Zoo de Barcelona, on incuba un renovat interès pels ocells influït ara per les bases d'una nova ciència que començava a ser reconeguda malgrat algunes displicències inicials: l'etologia, la recerca sobre la conducta animal. Avui en dia aquella visió original de l'etologia ha sofert alteracions importants, adquirint una complexitat i densitat pròpies de disciplines madures. Noves etiquetes com l'ecologia de la conducta, l'ecologia evolutiva o altres li donen ara una qualificació de rigor que sense aquelles bases perseverants no s'hagués pogut arribar a aconseguir.

El Zoo de principis dels anys 60 iniciava una profunda transformació que en pocs anys el feu passar de ser una trista, però popular, col·lecció d'animals engabiats, a una institu-

Va ocupar el càrrec de directora del Museu de Zoologia en el període 1978-1989 fins la seva jubilació

ció científica del millor nivell internacional de l'època. Durant quasi dues dècades, Roser Nos va tenir un rol molt important: dotar de contingut tècnic de primer nivell l'impuls social i el mecenatge polític que va obtenir el director Antoni Jonch. Alhora, adquireix un perfil netament divulgador amb una prolífica producció d'articles per donar a conèixer diversos aspectes de la natura que tenien en els ocells uns protagonistes habituals. Alguns exemples inclouen articles com “*Los Animales Conversan*” [1970. *Zoo* 9:21-25], “*El Orden del Picoteo*” [1974. *Zoo Revista* 21:16-18], o “*El Canto de los Pájaros*” [1978. *Zoo Revista* 31:17-19].

Simultàniament a aquesta activitat, va iniciar una campanya personal de captació de vocacions científiques gràcies a l'amistat amb professors d'instituts d'ensenyament secundari a Barcelona. Alguns de nosaltres vam ser gratament sorpresos quan a classe se'ns va informar que podíem fer pràctiques d'observació d'aus al Zoo. Això va ser possible perquè s'havia inaugurat un nou espai de visita al Zoo, l'Aviari, el concepte i execució del qual és mèrit de Roser Nos. Però no era només un edifici amb ocells, molts lloros perquè eren més fàcils de mantenir, deia Roser Nos, sinó que ella mateixa acompanyava i irradiava entusiasme i coneixement per afavorir la recerca.

Alguns dels seus col·laboradors d'aquella època encara recorden, amb certa emoció, com intentava anar més enllà d'un simple “estar al dia” de la recerca etològica a nivell internacional i, amb els seus ajudants, procurava replicar els experiments més nous, com ara els de Konrad Lorenz relacionats amb l'*imprinting* de les oques recent nascudes. Lorenz havia estat guardonat amb el Premi Nobel tot just el 1973, juntament amb els també etòlegs Karl Von Fritz i Niko Tinbergen. La seva recerca començava a ser coneguda i reconeguda, i mentre en algunes instàncies acadèmiques barcelonines encara es dubtava públicament de la “seriositat” de la ciència del comportament, la Roser Nos convertia l'Aviari del Zoo en un laboratori punter.

Mai no imposava idees, es limitava a informar del que anava sabent de les recerques que aconseguia conèixer d'arreu del món. Així va anar formant persones que ràpidament s'apuntaven a anar més enllà del que la matei-

▲ Roser Nos i Ferran Mascarell en l'acte de jubilació l'any 1989.

xa Roser Nos ens deixava veure. Ella confiava justament que nosaltres arribaríem més lluny. Van ser temps de treballs col·lectius que es van traduir en diverses publicacions al llarg de la dècada dels anys 80. Com a curiositat, volem esmentar que el 1985 va publicar, a la revista del Museu *Miscel·lània Zoològica*, un treball sobre la presència de la cotorreta de pit gris i la cotorra de Kramer a la ciutat de Barcelona. Sens dubte aquest és un dels típics treballs que Abraham Flexner hagués pogut citar en el seu llibre “*The usefulness of useless knowledge*”. En aquell moment, a molts, els va semblar un treball sense rellevància, però que, no obstant això, ha servit perquè 30 anys després puguem esbrinar la trajectòria poblacional d'aquestes dues espècies invasores. No en va el treball ha acumulat més de 30 citacions, que és molt si tenim en compte que, en general, més del 50% dels treballs publicats acumulen sols una o cap citació!

El 1978 se li va demanar des de l'Ajuntament de Barcelona que ocupés la direcció del Museu de Zoologia, repte que va acceptar amb la intenció de potenciar aquesta entitat, que si bé gaudia d'un enorme prestigi pel que fa a la recerca entomològica, disposava d'unes infraestructures obsoletes i en mal estat de conservació. Va fer falta molta empenta i decisió, però finalment l'any 1988 es va inaugurar un nou espai soterrani que ampliava el Museu, consolidat estructuralment en 1.400 m² addicionals i que el dotava de nous despatxos, laboratoris i magatzems. La sala de la balena també va ser remodelada i tot l'equipament es va obrir al

Durant la seva tasca al capdavant de la direcció del Museu, es van remodelar parts de l'edifici i es van crear nous despatxos, oficines, magatzems i laboratoris

◀ Roser Nos i Narcís Serra en l'inauguració d'una exposició al Museu de Zoologia l'any 1982.

Passeig Picasso per facilitar l'accés dels ciutadans. De fet, aquella obertura va coincidir amb la remodelació de tot el passeig, que fins feia pocs anys era l'aparcament dels camions del mercat del Born. A un nivell més modest però també important, va aconseguir dotacions econòmiques per poder oferir beques per treballar i fer recerca al Museu i fons per poder dotar la biblioteca del Museu amb les col·leccions de revistes tan icòniques per nosaltres com *Ibis*, *Auk* o *Condor*, en una època en la qual solament es distribuïen en paper i poder consultar-ne els articles era realment una epopeia.

La seva activitat divulgadora trobava en el Museu un bressol ideal i va impulsar un nou departament d'activitats públiques per incentivar la visita de grups escolars al Museu, inaugurant també diverses exposicions, com la del So de la Natura, o l'Ecologia de Ramon Margalef, on apropava el ciutadà a tots aquests conceptes que tant ens agraden. El càrrec de directora el va mantenir fins l'any 1989, moment en què es va jubilar.

Malgrat l'abundància d'estudis amb espècies exòtiques, Roser Nos tenia molt present la fina dedicació amb què Joaquim Maluquer i Salvador Maluquer havien treballat en la col·lecció d'aus del Museu. Amb ells compartia les tertúlies naturalistes que tenien lloc a la seu del CSIC al carrer Egipcíacs. L'interès per la fauna propera superava l'utilitarisme de les espècies exòtiques confinades al Zoo i, de fet, Roser Nos recordava amb orgull que el llibre "*Els Ocells de les Terres Catalanes*" es va gestar al Museu gràcies a la referència de molts

exemplars de la col·lecció per inspirar les il·lustracions de l'obra. L'estreta col·laboració de Roser Nos amb els ornitòlegs de l'època es fa palesa en el fet que el 25 de octubre de 1972 la Roser va pronunciar la conferència inaugural del curs d'aquell any de la Sociedad Española de Ornitología, amb una xerrada titulada "*La mentalidad de las aves*". Fixeu-vos: 45 anys abans que Jennifer Ackerman escrigués el seu aclamat llibre *El ingenio de los pájaros*, la Roser Nos ja parlava d'aquest tema! En aquell mateix curs, l'11 de abril de 1973 Joaquim Maluquer feia la seva xerrada *Els Ocells de les Terres Catalanes*.

Tot això forma ja part de la història. La història d'algú que va estimar i potenciar l'ornitologia. Però el més important és que aquells petits fets varen propiciar molts altres esdeveniments que de ben cert varen servir per potenciar l'ornitologia i l'etologia al nostre país. De fet, l'estreta col·laboració entre el Museu de Ciències Naturals de Barcelona i l'Institut Català d'Ornitologia ha permès donar continuïtat a la idea de crear infraestructures de coneixement, sia en forma d'obres de referència o de suport a l'emergència de noves vocacions científiques. La Roser Nos ornitòloga està més oculta que visible, es dibuixa a través dels perfils d'altres persones. Però no cal que quedi inèdita, i des d'aquí li tributem amb agraïment, aquest petit homenatge •

FRANCESC URIBE, JOAN CARLES SENAR
& CRISTÒFOL JORDÀ
Museu de Ciències Naturals de Barcelona
i Associació d'Amics del Museu

Va aconseguir dotacions econòmiques per poder oferir beques i fer recerca al Museu i fons per millorar la biblioteca del Museu

Centenari del naixement de Frederic Travé i Alfonso, fundador de la SEO

El 8 de maig de 2018 va fer cent anys que va néixer Frederic Travé i Alfonso (1918-1982), un personatge desconegut per a molts dels nostres aficionats i peça clau en la represa de l'ornitologia catalana moderna. Aquest escrit descriu l'activitat de Travé vers el progrés i coneixement de l'ornitologia catalana.

◀ Frederic Travé i Alfonso circa 1977 en una recepció del rei Juan Carlos I amb directius d'IBM.

Travé va impulsar la realització d'excursions i conferències per promoure l'ornitologia, en concret cinc cursets d'iniciació a l'ornitologia des del març de 1955 fins al juny de 1960

El paper ornitològic del polifacètic i col·leccionista Travé va començar entre 1951 i 1952, quan va contactar amb els cosins Maluquer al Museu de Zoologia de Barcelona. L'any 1960 Travé va marxar a Madrid per requeriments professionals d'IBM-Espanya i ja va deixar de banda l'ornitologia catalana que orquestrarà Salvador Maluquer Maluquer. Travé, ja més interessat en altres temes, va abandonar progressivament l'ornitologia i formalment la va finalitzar amb la presidència de la *Sociedad Española de Ornitología* (SEO) el 1966.

Travé va jugar un paper fonamental com a catalitzador de la fundació de la SEO i com a líder i principal impulsor de la formació de la *Sección Regional Catalana*. El 1953 l'advocat Travé disposava d'un esborrany força avançat dels estatuts d'una societat ornitològica catalana i el setembre de 1953 va viatjar a Madrid, Burgos i Valladolid per contactar amb l'altre

nucli promotor d'una societat ornitològica ibèrica. Van ajuntar esforços ambdós blocs promotors i el 15 de maig de 1954 es va fundar la SEO, amb una secció regional catalana autònoma formal i organitzativa, tot i que no econòmica ja que la quasi totalitat dels fons es destinaven a publicar la revista *Ardeola*. El 1954, dels 84 fundadors de SEO, 25 socis eren catalans, la major part amics, coneguts o parents de Travé. El 1954 Travé tenia 36 anys, Salvador Maluquer 28 i Joaquim Maluquer Sostres 24, i per la seva major edat, capacitat de seducció i bones relacions públiques va esdevenir el principal impulsor de la *Regional*. La vinculació de Travé amb la SEO va ser molt important: vocal nat de la junta promotora el 1952, vicepresident de la primera junta directiva el 1954/58 i president durant 1964/66. Mentre va viure a Barcelona, Travé va impulsar i consolidar la *Sección Regional*. Des de la fundació de la SEO fins a la tardor de 1960 va

cedir el domicili particular al carrer Paris 206 1r 1a de Barcelona com a seu social de la *Regional*. Allà es feien les conferències i curssets, sovint publicitats per *La Vanguardia Española*. Travé va aportar també les hores de feina de la seva secretària particular, Carme Mola, dibuixant dels ocells i esquemes dels curssets. Travé va impulsar la realització d'excursions i conferències per promoure l'ornitologia, en concret cinc curssets d'iniciació a l'ornitologia des del març de 1955 fins al juny de 1960. La *Regional* fou capdavantera a tot l'Estat en els curssets de identificació, marcant una tradició que sempre han mantingut els grups catalans d'aficionats als ocells.

La creació d'una bona biblioteca d'ornitologia ha estat una altra de les aportacions importants del bibliòfil Travé en una Catalunya mancada de materials científics. Llibreters de Roma, París i Londres proporcionaven a Travé llibres absents o difícils de trobar a Espanya. L'epistolari de Travé mostra també el paper de prestador i/o facilitador de llibres especialitzats, per exemple a José Antonio Valverde o a mi mateix quan vaig treballar sobre Estanislau Vayreda. En l'actualitat la seva biblioteca i part de l'epistolari estan dipositats al Museu de Granollers i una altra part de l'epistolari roman a l'Arxiu Municipal de Cubelles. L'altra gran aportació de Travé va ser la d'impulsor i aconseguidor de la primera edició en castellà (1957) de la guia de camp de Roger Peterson, que ha estat capital per a l'aprenentatge autodidacta d'identificació dels ocells, base de la nostra potent ciència ornitològica. Travé va contactar amb Peterson via R.D. Etchécopar (1905–1990). La primera llista patró de noms comuns d'ocells en català impulsada també per Travé i els cosins Maluquer va aparèixer per primer cop a la guia Peterson.

Travé va estar vinculat professionalment amb IBM, almenys des de 1955 i fins a la seva jubilació el 1979. Entre d'altres aportacions desconegudes de Travé hi ha el mecanografiat de qualitat de textos amb les màquines IBM per a *Ardeola* (almenys els dos primers volums) i per a informes d'alt nivell de Bernis.

Travé va publicar tretze articles ornitològics, tots a *Ardeola*. Els més importants foren el de 1955 sobre *Gobierno general hallado en las aves*, de Fray Ferrer de Valdecebro, i el de 1961 sobre *Presencia y extinción del Francolin*

en la Península Ibèrica e Islas Baleares. De la resta, va participar en deu notes faunístiques curtes més una ressenya d'una excursió ornitològica a Poblet "con señora", com deia Joaquim Fernández, cronista de SEO, sortides ornitològico-socials, habituals a la *Regional Catalana* de SEO.

El 26 de desembre de 1955, J.A. Valverde en una carta a Travé escrivia "Me han dicho que el ayuntamiento de Barcelona editará un libro sobre las aves de la ciudad en una magnífica tirada...". Aquesta idea i desig precursor de Travé ha trigat solament 62 anys a fer-se realitat amb l'*Atlas dels ocells nidificants de Barcelona*, publicat l'octubre de 2017 per l'Ajuntament de la ciutat.

Agraïments

A Salvador Maluquer Maluquer, a Toni Arizabalaga, a la Fundació Barcelona Zoo i a Núria Jané de l'Arxiu Municipal de Cubelles per l'ajuda prestada •

XAVIER FERRER PARAREDA
IRBIO, Universitat de Barcelona

▲ Sortida de la Secció Regional Catalana de SEO a Cardona, abril 1964. D'esquerra a dreta: Joaquim Maluquer, Frederic Travé i Salvador Maluquer.
Foto: Salvador Maluquer.

Shirihai, H. & Svensson, L. 2018

Handbook of Western Palearctic Birds: Passerines

Vol. I. Larks to Warblers / Vol. II. Flycatchers to Buntings

2 volums (648 i 623 pàg.). London: C. Helm / Bloomsbury

Finalment s'ha publicat una obra força esperada, el Handbook of Western Palearctic Birds (abreujat com a HWPB), que cobreix la identificació, distribució i taxonomia dels passeriformes del Paleàrtic Occidental en dos volums i que ha costat als autors un període de treball de 18 anys de feina.

Inclou les espècies més enllà del Paleàrtic Occidental estricta, ja que també es tracten les espècies de la península Aràbiga i l'Iran, mentre que els països del nord d'Àfrica es restringeixen a les fronteres polítiques. A la introducció s'esmenta l'abast geogràfic, tractament taxonòmic, subespècies i muda, un mateix apartat que es repeteix de forma molt similar en l'encapçalament dels dos volums.

Els autors principals, per la seva expertesa i trajectòria personal, són ben coneguts arreu d'Europa i també pels ornitòlegs catalans, ja que van ser al Delta Birding Festival 2016 precisament presentant aquest treball abans de la publicació. De banda dels autors principals, aquesta obra es pot considerar col·lectiva donat que hi han participat, d'una manera o d'altra, molts col·laboradors, incloent un equip de revisors de fotos format per anelladors experts en identificació (tres catalans, un aragonès, dos suecs i un danès), i això sense comptar amb la gran quantitat de fotògrafs que es llisten als agraïments.

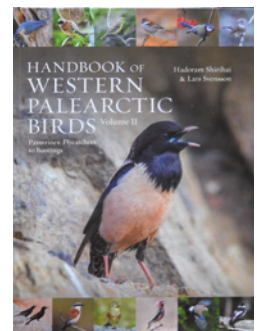
Revisar una obra d'aquest tipus imposa al revisor que la subscriu, donat que resulta materialment impossible consultar exhaustivament les 1271 pàgines dels dos volums quant a contingut de text, fotografies i mapes. A més, passats ja alguns mesos de la seva arribada a les llibreries, es poden trobar nombroses ressenyes en línia i moltes altres encara en preparació donada la rellevància d'un treball d'aquesta magnitud. Per això, el lector més exigent podrà trobar altres revisions on de forma general es lloa a bastament el resultat obtingut amb tota mena d'elogis i amb pocs retrets.

A diferència de les guies i *handbooks* anteriors, aquesta obra és bàsicament fotogràfica, amb més de 5000 imatges de totes les espècies i pràcticament totes les subespècies. De fet, l'objectiu d'aquesta obra és esdevenir la guia il-

lustrada més completa dels ocells del Paleàrtic Occidental. Compilar una col·lecció tan gran de fotografies ha estat, doncs, un dels grans reptes i mèrits d'aquesta obra, que ha tret profit de la nova era de la fotografia digital amb una major disponibilitat de material gràfic de bon nivell, tant per part de fotògrafs professionals com d'ornitòlegs. Les fotos que apareixen en aquesta obra defugen qualsevol vessant artístic i se centren a mostrar amb claredat els detalls bàsics sobre identificació, sexat i datat. Quasi bé totes són d'ocells en llibertat i només unes poques són d'ocells en mà.

El gruix de l'obra està format pel tractament de les espècies (493), amb una cobertura realment exhaustiva. El tractament taxonòmic ha estat certament peculiar, ja que no segueix cap de les publicacions més recents, amb un model conservador, però també amb algunes sorpreses. Així, s'ha avaluat la validesa d'espècies i subespècies amb alguns canvis. Els autors no han reconegut espècies ja considerades per l'IOC (*International Ornithological Congress*) com a tals com ara *Saxicola stejnegeri*, *Motacilla tschutschensis*, *Fringilla polatzeki* i *Loxia scotica*. Per contra, entre d'altres, els autors han acceptat com a noves espècies algunes de les subespècies de tallarol de garriga (*Sylvia cantillans*) i alguns casos curiosos com el còlit del basalt (*Oenanthe warriae*), que és l'espècie que il·lustra la coberta del volum I i que molts autors encara consideren subespècie del còlit núbic (*Oenanthe lugens*).

El contingut principal de l'obra és el tractament de les espècies amb una introducció breu i amb un mapa de distribució. Els mapes, obra exhaustiva de Magnus Ullman, mostren elevat grau de detall i això, de vegades, suposa un risc d'errors com l'àrea de nidificació del mosquiter de passa (*Phylloscopus trochilus*) amb alguns punts a Catalunya (!). A continuació hi ha un apartat que resumeix la identificació,

vocalitzacions, espècies similars, datat i sexat, biometria, variació geogràfica, taxonomia i bibliografia. A diferència del BWP (Cramp *et al.* 1977-1994) no s'inclouen dades de nidificació i comportament. Les vocalitzacions es detallen de forma descriptiva tot i que hauria estat interessant incloure sonogrames, almenys per separar espècies conflictives.

Hi ha un nombre variable de fotografies per a cada espècie de bona o excel·lent qualitat i que il·lustren diverses edats i sexes, així com subespècies amb plomatges diversos. Cada imatge porta peus de foto explicatius on es resumeixen els caràcters visibles sobre identificació, edat o sexe i que són una part molt important de l'obra ja que ens ajuden a veure aquells detalls realment importants.

Al final del llibre es dedica una secció a espècies d'aparició accidental que s'han citat en 10 o menys ocasions. També s'inclouen espècies invasores exòtiques ja establertes com els becs de corall, estrildes, múnies, etc. però algunes encara han quedat fora com és el cas del leiótrix bec-roig (*Leiothrix lutea*).

Donada la impossibilitat de fer una revisió completa dels dos volums, he volgut agafar una espècie coneguda per mi i fer una petita valoració pel que fa al contingut. Per això, he consultat la cuereta groga (*Motacilla flava*), una espècie que he treballat molts anys i que té un alt polimorfisme, amb 11 subespècies reconegudes. Doncs bé, el HWPB dedica a aquesta espècie 49 fotos i un mapa amb un total de 10 pàgines. Les descripcions són concises i ben acurades i s'il·lustren totes les subespècies. Tot i això, trobo que no hi ha fotos dels ocells de primer any de la subespècie escandinava "thunbergi", –virtualment impossibles de separar dels de la subespècie nominal- però sí més foscos i més grans. Tanmateix, hi ha diversos exemples de cueretes de primer any força pàl·lides i amb poc groc, però he trobat a faltar alguna imatge d'exemplars realment "blancs i grisos", que representen un extrem en la variabilitat de l'espècie. En aquest sentit també falta una bona imatge d'una femella adulta d'*iberiae*, ja que la que s'hi reproduïx (pàg. 173) està en muda activa i en una aparença molt atípica. Igualment hauria agraït la presència d'imatges de la variabilitat dels mascles d'*iberiae* amb cella completa i post-ocular. L'apartat de

la muda està ben tractat i es comenta que la muda postnupcial de les poblacions del nord d'Europa és més tardana i en els exemplars de primer any és més reduïda que en les poblacions més meridionals. Cap esment però al fet que alguns adults suspenen la muda deixant una o dues secundàries internes sense mudar i que molts adults d'Escandinàvia deixen cobertores mitjanes i petites de l'ala sense mudar pel fet que prioritzen la migració abans que acabar la muda i haver de migrar més tard. La bibliografia no és exhaustiva i se centra només en els treballs més rellevants. Reconec que són comentaris molt específics per a una obra d'abast general que aglutina molta informació i que necessàriament ha tingut limitacions d'espai.

L'obra es va presentar a la botiga Oryx el 19 de juliol. En representació dels autors hi va assistir l'equip (ibèric) encarregat de la revisió de l'apartat d'identificació, sexat i datat que estava format per José Luis Copete, David Bigas, Marcel Gil i Javier Blasco. La trobada va servir per explicar de primera mà anècdotes i curiositats experimentades durant la llarga gestació d'aquesta obra i el protocol de treball conjuntament amb l'equip escandinau format per Magnus Hellström, Simon S. Christiansen i Aron Edman.

La vocació del HWPB, molt enfocada a l'anel·lament, contrasta amb la dificultat de portar-la al camp (més de 5 Kg de pes els dos volums). Per això, resulta indispensable que els autors de cara al futur plantegin la possibilitat de posar a disposició una versió digital per poder-la consultar fàcilment fora de casa.

El HWPB omple un buit important de la literatura ornitològica existent. Fins ara cap altra publicació havia pogut aportar un recull tan exhaustiu i complet de fotografies inclouent biometria, edats, sexes i taxonomia. Sense dubte, serà una obra de referència cabdal per al futur i durant molts anys. Mentrestant, està prevista l'aparició de dos volums més dels no-passeriformes per als pròxims 4-6 anys. El nivell aconseguit en aquests dos primers volums és realment monumental i espectacular. Enhorabona als autors i nombrosos col·laboradors •

RAÛL AYMÍ

Hi ha un nombre variable de fotografies per a cada espècie de bona o excel·lent qualitat que il·lustren diverses edats i sexes, així com subespècies amb plomatges diversos

Reyes-González, J. M., Zajková, Z., Morera-Pujol, V., de Felipe, F., Militão, T., dell'Ariceia, G., Ramos, R., Igual, J. M., Arcos, J. M. & González-Solís, J. 2017

Migración y ecología espacial de las poblaciones españolas de pardela cenicienta

Monografía nº 3 del programa Migra. Madrid: SEO/BirdLife.

No passa molt sovint que una obra de contingut eminentment científic pugui ser, alhora, una obra de divulgació. És el cas d'aquesta completa monografia, centrada en els moviments de les dues espècies de baldriga cendrosa que nidifiquen a l'Estat espanyol, però que també posa de manifest que, quan més coneixem d'una espècie, més ens admira la seva biologia i ecologia.

L'estudi dels ocells marins en general i dels procel·lariformes en particular sempre ha estat especialment difícil. Els seus hàbits pelàgics i la inaccessibilitat de les seves colònies, forçada per la pressió que exerceixen els depredadors introduïts i d'altres amenaces, han fet que, ben entrat el segle XXI, seguim mirant de respondre alguns interrogants ja resolts en moltes espècies terrestres. Tanmateix, el desenvolupament de noves tecnologies de seguiment remot ha suposat una autèntica revolució en els darrers anys i la baldriga cendrosa n'és segurament el millor exemple.

Aquesta monografia recull prop d'un milió de dades de l'espècie, obtingudes en 13 colònies repartides per totes les cantonades de la seva distribució dins l'Estat espanyol: des de Canàries fins a les Balears, tot passant per les illes Cies (a Galícia) o els illots de Terreros (Almeria), Las Palomas (Múrcia) i Columbrets (Castelló). Si normalment el problema és la manca de dades, per a aquest treball els autors han hagut de fer un gran esforç de síntesi i anàlisi en conjunt, tot arribant a conclusions a una escala més global que l'habitual. Una mostra més de com, fora dels límits que estableixen les publicacions purament acadèmiques i els projectes a curt termini, es poden elaborar treballs que analitzin en profunditat la situació d'una espècie i permetin dissenyar plans de gestió i conservació amb molta més perspectiva.

En aquest sentit, la monografia posa l'accent en la connectivitat entre zones de nidificació i hivernada, la fidelitat existent entre aquestes i les diferències de comportament detectades entre les diferents zones de l'àrea de distribució estudiades. En definitiva, fa una definició molt completa del nínxol de l'espècie i de la seva variabilitat, quelcom de grandíssima utilitat per a gestors.

A nivell pràctic, tot i no ser una lectura lleugera, sí que és accessible a tothom. Compta amb una infinitat de gràfics, fotografies i altres figures que il·lustren molt bé allò que s'explica al text. La informació està normalment desglossada per colònies, zones d'hivernada o fins i tot espècie (cal recordar que actualment es considera que existeixen dues espècies de baldriga cendrosa a Espanya: *Calonectris diomedea* i *Calonectris borealis*), cosa que permet visualitzar ràpidament les semblances o diferències que es volen mostrar.

Molts d'aquests gràfics són el resultat de combinar dades obtingudes mitjançant diferents sistemes de seguiment remot, dels quals es fa una breu descripció tècnica. És molt destacable que s'inclouï tant aquesta informació com la referent a les diferents condicions oceanogràfiques que caracteritzen les zones estudiades, ja que suposa el nexa entre informació de base i especialitzada que tant agrairan els lectors no familiaritzats amb la matèria.

Es tracta d'una obra coral que resumeix més d'una dècada d'estudi de l'espècie per part d'un dels equips de recerca en ocells marins més actius del panorama internacional, coordinat en aquesta ocasió pel primer autor de la monografia: un autèntic apassionat de la ciència, la natura i la divulgació. Un còctel que pot assaborir-se a través de les pàgines d'aquesta autèntica radiografia moderna de l'estat d'una espècie tan emblemàtica •

MARCEL GIL-VELASCO

Aquesta monografia recull prop d'un milió de dades de l'espècie, obtingudes en 13 colònies repartides per totes les cantonades de la seva distribució dins l'Estat espanyol

Alvarez-Cros, C. 2018

Ocells i humans, o viceversa

Almenara: Tundra Edicions, 284 pp.

Aquest llibre és un recull d'escrits curts, i independents entre sí, en els que l'autor viatja pel món de les relacions entre ocells i humans amb tota mena de llegendes, curiositats i anècdotes sempre amb els ocells com a protagonistes.

Molts dels qui ja ultrapasseu el mig segle d'existència recordareu una petita publicació en anglès que, degudament traduïda, va tenir un notable èxit a tot el món, especialment a les dècades dels 50, 60 i 70. Tenia un nom peculiar, "Selecciones del Reader's Digest" (la majoria de lectors desconèixiem el seu significat i el pronunciàvem de forma força "creativa"). Una bona part del seu èxit es fonamentava en el fet que era una publicació mensual en format de butxaca que reunia en cada número una trentena d'articles de temàtica molt variada; un per a cada dia del mes. Els articles eren versions "condensades" de publicacions que ells anaven seleccionant. El to era sempre amè i divertit, però alhora divulgatiu. Doncs bé, quan vaig començar a llegir el llibre que ens ocupa, *Ocells i humans, o viceversa*, d'en Carlos Alvarez-Cros, no vaig poder evitar veure-hi alguns paral·lelismes.

En Carlos, biòleg de formació, ja confessa a la introducció la seva condició d'ornito-tras-tornat irrecuperable, que des de fa dècades ha compaginat una activitat professional en el món de la indústria agroalimentària amb la seva gran afició als ocells. Nascut a Sant Feliu de Guíxols, la major part de la seva dilatada activitat ornitològica l'ha dut a terme al voltant del Ridaura passejant pel massís de Cadiretes o llegint anelles d'aus marines.

Fruit d'això ha publicat algunes obres com *Els ocells de la Vall del Ridaura*, que edità el 1999 l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols i, conjuntament amb Fran Trabalón, una *Guia de camp dels ocells a Catalunya* d'Edicions Omega el 2017.

Ocells i humans, o viceversa, però, no té res a veure amb aquestes obres ni amb cap guia de fauna local. És una obra molt original que

recull articles de l'autor publicats la majoria en mitjans locals. En ells, l'element comú són els ocells, si bé enfocats des de punts de vista molt variats i amb un condicionant: cadascun dels capítols conté exactament 365 paraules!

Obviament, el resultat és tan variat com de lectura amable. L'autor, que deixa clar que defuig cap pretensió literària, aconsegueix compartir amb el lector una bona dosi del seu gaudi entorn el món de les aus, i ho fa amb un llenguatge directe i planer. L'estructura del llibre permet llegir els capítols en l'ordre i de la forma que ens vingui de gust... com en el "Selecciones".

L'obra traspua una bona dosi d'amor a la natura i una infinitat de coneixements curiosos que van des d'etimologies dels noms científics grecs i llatins, particularitats zoològiques o geogràfiques, llegendes, anècdotes, etc. Aquestes darreres involucren personatges ben diversos, que van des de James Bond al Papa Francesc, passant pel premi Nobel de Literatura Pablo Neruda, Salvador Dalí o Taylor Swift.

Els relats estan amanits d'opinions, sentiments i posicionaments inequívocs envers les circumstàncies que envolten les aus, apareixent sovint la preocupació per la degradació creixent dels nostres sistemes naturals. Aquesta sensibilitat ve de lluny i en el pròleg del seu llibre sobre els ocells del Ridaura, escrit per Jordi Sargatal, aquest ja feia una bonica referència a la iniciació a l'ornitologia d'en Carlos Alvarez, que tingué lloc a l'aguait de Vilaüt, un llunyà febrer de 1985. Els estols d'ànecs i el vol de bernats i arpelles li van fer canviar la visió de la natura, i van encendre una curiositat que encara està ben viva. Fruit d'aquesta curiositat el llibre conté respostes a interrogants que l'autor s'ha anat plantejant en aquestes tres dècades: per què l'ànec collverd es diu així només en català? D'on li ve el seu nom a la perdiu? Per quin motiu l'oca de collar dona nom a la unitat comercial de petroli mundial, el barril de Brent? Les respostes, en 365 paraules, a *Ocells i humans, o viceversa* •

CRISTÒFOL JORDÀ

L'obra traspua una bona dosi d'amor a la natura i una infinitat de coneixements curiosos que van des d'etimologies dels noms científics grecs i llatins, particularitats zoològiques o geogràfiques, llegendes, anècdotes, etc.

